Контрольный экземпляр

Массе а мехкий пролетареш, вlашагlкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров Чечено-Ингушской АССР

Газет арадувл 1923 шера денз ● ШОАТТА, 19 август, 1978 шу. ● № 99 (5919). ● Мах 2 кеп.

ДОАКЪАР IАЛАШДАРА СУХАЛБЕ!

ТАХАН ДЕКАДА ЧАКХДОАЛ

ДЕКХАРА МАIАН ДОВЗАШ

«1978 шера план кхоачаш а тIехкхоачаш а яра социалистически яхь йоаржаяреи производства эффективности балха дикали айяра тIехьа чIоагIагIа къовсам лоаттабареи» хьакъехьа КПСС ЦК, СССР Министрий Совета, ВЦСПС, ВЛКСМ ЦК Письмона жоп луш пачхахьалкхенга хьайбай продукци йохкара иттлагIча пятилетка кхаь шера план СССР керда Конституци тIаийца шу дузача дийнахьа — 7 октябрен укх шера план 7 ноябреи кхоачашъе социалистически декхар тIаийцар тха совхоза къахьегамхоша. Денна дош толамца кхоачашдеш хьа а боагIа. Иштта, ворхI бетта планагIа йохка езар 440 тонн йолаш пачхахьалкхенга 532 тонн шура ехкар. Из я соахка ворхI бетта ехка хиначул 92 тонн дукхагIа. ТIехкхоачашдеш да пачхахьалкхенга дулх доакара хьалхашка латта декхар а. Дулх 56 тонн дехкад пачхахьалкхенга ворхI бетта план 47 йолаш. Балха темпаш кхы лох ца еш къахьегаш хьабоагIа совхоза болхлой укх август бетта а.

Уж толамаш даьха дале а дIахо йодача хана укх шера де лаьрхIари тIадоагIача шерара планаши кхоачашъелга дика доакъара база хьакхолларах тийша да. Из гIулакх ма-доаггIа кхета а деш, доакъар кийчдара планаш кхоачаш а тIехкхоачаш а яра тIехьа яьржача яхье хьинаре дакъа лаьцара хьакъехьа республика юрта боахама беррига къахьегамхой тIахьехаш Грозненски района «Первое мая» яхача колхоза коллективо даь кхайкарал хьал а лаьца цхьан шераи ах шеран хьайбаш кхаба кхоачам хиллал доакъар Iалашде дош делар совхоза къахьегамхоша. ХIаьта планагIа укх шера кийчъе еза 700 тонн сенаж, 4000 тонн силос, Iалашде деза 600 тонн ча, 350 тонн йол.

Доакъар Iалашдара лаьрххIа механизированни бригада вIашагIъеллай боахаме. Цунна кулгалдеш ва хьинар дола саг Барсанукаев ИбрахIим.

Дега боккха тоам хулаш йиишар цу бригада къахьегамхоша СССР юрта боахам дIахо дегIабоалабара хьакъехьа КПСС ЦК июльски Пленуме Л. И. Брежнева яь доклад, цу Пленума материалаш. Къаьстта теркам тIаазар цар доакъар Iалашдарца бувзам болча соцамо. «ЦК Пленумо лоархIамеи тIехьадаккха йиш йоацеи декхар санна партийни, советски юртбоахамеи органашта, колхозийн совхозийн кулгалхошта хьалхашка оттаду: доакъар Iалашделга овланга денз тоаде, укх гаргарча шерашка хIара колхозе, совхозе, боахамашта юкъерча предприяте хьайбашта лаьрхIа тешаме, чIоагIа доакъара база хьае. ...Доакъар Iалашдеча дикагIйола технологи сихагIа юхъекхухьилга, доакъара культурай, эрийдача цоний даьгIенийн хьувкъам данм лаккбелга Iалашде...» аьнна да цу тIа. Цу дешашта, соцама жоп а луш доакъар Iалашдара укх шера тIаийца декхараш кхоачашдар дукхьа дIахо йодача хана а хIанз санна низ, хьинар кхо ца деш къахьега дага а ба.

ХIаьта шоай декхарех дика лоархIабу уж хIанз. Иштта, дIайийча дукхача шерашка тIаювла буц шозза хьекхачул тIехьагIа 350 тонн йол Iалашъе, 1000 тонн совгIа сенаж кийчъе вIаштIехьдаьннад. Уж тайпа доакъараш кхы а кийчдергда дIахо йодача хана.

Сенаж йоллара технологе бокъонаш лораяра хадданза йоакхо ю бригада болхлоща. Иштта, хьекха касарех кхай тIа уллаш тIунал 55—60 процентага кхаччалца лохъелча мара сенажа кIоага чу йоллац буц. ХIара кIоага пенаштеи кIийленаштеи полиэтиленови пленка тIатосс, сенаж лаьттаца элургIоацаш. Сенаж, керттерча даьцъе, хьайбаш латтача юхе айеннача моттигашка кIоагаш доахаш кийчъю, гурахьа, Iай йоачано дохадаьча наькъашка гIолла ферме из хьатIакхахьа езаргIоацаш. ХIаьта айеннача моттигашка кIоагаш донх йоачан йолча хана цу чу хий чу ца дайтар дукхьа.

Дега боккха тоам беш ба дукхача шерашка тIаювлача баьций а хIанз силоса чуэца йолаяьча хьажкIий а хьувкъам. Масала, дукхача шерашка тIаювла буц хьалха хьокхаш хIара гектара тIара 180 центнер яьлар, хIаьта шозлагIа хьокхаш — 168 центнер. ХьажкIий кхашкара хIара гектара тIара 220—230 центнер моша доакъар доал.

Ши-шегIа хьахиннабац из хьувкъам. Цунга кхачалехьа дукха низ дIабеннаб бригада къахьегамхоша. Силоса дIайийнача хьажкIийн дукхача шерашка тIаювлача баьций хьувкъам ма-хулла алсамбаккха гIерташ дукха дир механизатораша соахка гурахьеи укх шера бIаьстийи.

Силоса дIайийна хьажкIаш ялата ювш санна лаьтта аьхачул тIехьагIа макха баьккха, шозза культиваци яь, удобренещца хьаьндеш кийчдаь дIайийра. Цудухьа листа тIаьнна а юкъера лаьрхIача 1,8 — 2 метр лакха йолаш а я. Низ болаш да хьажкIий гIадам а.

ДоагIа Iунал дир дукхача шерашка тIаювлача баьца а. Масала, шозлагIа из хьекха яьккхачул тIехьагIа, цунна хьалха санна минеральни удобренещца подкормка а еш хий диллар. Цу тайпара Iунал даьчул тIехьагIа хIанз сихен листеи дегIайоагIаш латт из. ХIаьта кхозлагIа хьокхаш хIара гектара тIара 600 центнер совгIа моша доакъар даргхиларах са шеко а яц.

Дика вIаштIехьдаьхад хIанз хIажкIаш хьокхаши силос йоллаши боахкача наькха балха хьалаш, цар балхацара моральни материальни безам совбаккхара гIулакхаш. Иштта, хьажкIаш хьокхаш, моша доакъар кхай тIара силос йоллача дIаккухьаш, силос кийчъеш, кхы тайна балхаш деш боахкача наха юкъе яьржача яхье хьалхара моттигаш яьхачарна ахчан премеш, карара кара лу цIе вымпелаш лу. Кхай тIа болх беча наха делкъийга хаддаза бIайха кхача лоаттабу и. дI.

Доакъар Iалашдара укх шера тIаийца декхараш тха совхоза къахьегамхоша кхоачаш а тIехкхоачаш а дергхиларах шеко яц. Дукхача шерашка тIаювла буц кхозлагIа хьекхачул тIехьагIа Iалашъе вIаштIехьдаргда кхы а 200 тонн йол, 150 — 200 тонн сенаж. Цул совгIа культурни даьгIенашкара буц дилза хьакха дага а да тхо. Силос хийца 10 эзар тоннал кIезигагIа йоацаш Iалашъе карагIдаргда. ХьажкIаел совгIа, шекара свеклай лордех а кийчъергья силос.

КIезиг-дукха концентрированни доакъар теха кийчдаьчул тIехьагIа аьлал вогIа даац хьайбаша ча, къаьстта мукха дар. Цудухьа из Iалашдара йоагIа йоакхо ю тха боахаме. ХIанз Iалаш а даь дIаоттадаь из 620 тоннал совгIа да.

Иштта, шоай декхара маIан доагIача тайпара кхета а деш, доакъар ма-хулла дукхагIа а дикагIа а Iалашде йиш йола еррига торонаш оарцагIъяьхха къахьегаш ба укх шера тха совхоза болхлой, хьайбашта тешаме доакъара база йолла безам болаш.

В. ЗЕЛИМХАНОВ,
Урус-Мартановски района Мичурина цIерагIча совхоза директор.

Сурто бехк бу:

Республика боахамаша деррига низаш тIадахийта кийчдеш да доакъараш, Чакхдоалаш латт уж кийчдара декадник.

Бакъда Сунженски района XX партсъезда цIерагIйа колхоза кулгалхоша шоай тайпара чакхдоаккх из декадник.

Шоана гуча сурта тIа цIи теха доагадеш латт МагIалбике бодача наькъа аьрда оагIорахьа уллача кхай тIара токхорехи аргIаехи латта ча.

Укх шера 12 августе арадаьннача «Сердало» газета тIарча рейдови бригада материала тIа доакъараш кийчделга во вIаштIехьдаьккхад аьнна шоашта критика яьндаь, сихбенна цIи теха хургья цар цох.

И. ПЛИЕВА сурт.

СИЙЛЕ ХИЙЛА ХЬАЛХАЛАТТАРИЙ!

Доакъар Iалашдара районашта, колхоза шта, совхозашта юкъе яьржача яхье 7-ча денз 14-ча августага кхаччалца даьча балхий итогашка хьежаб. Котъяьннарг лаьрха республикански газеташ тIа чIоагIдаьча сийлен Улга тIа яьхай

РАЙОНАШ:

НОЖАЙ-ЮРТОВСКИ,

сезон йолаелча денз шера планах 56 процент йоли, 59 процент чаи Iалашдаь. Отчетни кIирагIа йол Iалашъелга 20 проценти, ча — 15 проценти тIаккхийттад.

НАУРСКИ,

сезон йолаелча денз шера планах 79 процент йоли, 32 процент баьца витаминни хьоари, 86 процент чаи, 14 процент силоси Iалашдаь. Отчетни кIирагIа йол Iалашъелга 5 проценти, ча — 13 проценти, силос — 11 проценти тIакхийттад.

Белгалдаьккхад **ШЕЛКОВСКОЙИ НАДТЕРЕЧНИИ** районий боахамаша дика балхаш даь хилар.

БОАХАМАШ:

Ножай-Юртовски района А. Шерипова цIерагIа колхоз;
Наурски района «Россия» яха колхоз;
Наурски района Ленина цIерагIа колхоз;
Надтеречни района «Минеральный» яха совхоз;
Наьсарен района совхоз-техникум;
Гудермесски района «Терек» яха совхоз;
Веденски района Ленина цIерагIа колхоз;
Шелковской района Ленина цIерагIа колхоз;
Шелковской района «Коммунизмага бода никъ» яха колхоз;
Грозненски района «Загорский» яха совхоз;
Ачхой-Мартановски района «Самашкинский» яха совхоз.

ПРОФЕССЕХ ДИКАГIВАР — ЯХЬА КЕРДА ФОРМА

ИттлагIча пятилетка кхоалагIча шера плани тIаийца социалистически декхараши толамца кхоачаши тIехкхоачаши дара тIа-тIа шерагIа яржаш латт социалистически яхь республикерча бурувдеттача бригадашта, сменашта юкъе. Цхьаькха хIаманца а белгала да ер шу, хIана аьлча укх шера ткъо шу дуз коммунистически къахьегама сийлен цIи яккхара болам дIаболабенна. Цудухьа ер шу, иштта мехкдаьттаи газовии промышленноста болхлой Ерригсоюзни цIей дикача къахьегама толамашца белгалдаккхара шоай хьинари низи кхо ца беш къахьегаш ба укх шера республикера бурувдеттараш.

Цар хаддаза эргайоах социалистически яхьа формаши къахьегама методаши. Укх тIеххьарча хана цар шоай балха юкъейоалаяьй социалистически яхьа керда форма — профессиональни говзала конкурсаш. Конкурсе дакъа лоацараша доаха къахьегама толамаш, опыт шерра цу сахьате дIа-юха йовзийт, шоайла новкъостал ду. Яхье котбаьннараshта моральни материальни стимулировани ю. Бригадашта юкъе иштта яьржача яхьо торо хулийт къахьегама овсарле дикка лакхъе. Цу яхье лоархIамегIчарех да цига дакъа лоацаш волча хIаране эггара лакхагIа дола хьокхамаш дахара тIагIертта къовсам лоаттабар, дикагIйолча методехи къахьегама приемехи пайда ийбар.

Духхьашха «Грознефть» производственни объединенена чуйоагIача бурув тохара балхий управленешкарча бригадашка дикагIчарна юкъе а дикагIйола вахташ хилар 16 августе Старогрозненски УБР № 227 йолча буровой «Профессиональни говзала конкурсаш» яхача яхье дакъа лоацаш. «Марша доагIалда профессиональни говзала конкурса доакъашхой!» яха дешаш тIадола плакат да гаьннара хьежача гуш. Iуйрийна ийс сахьат доалача хана республикерча массе йолча бурув тохара балхий управленешка социалистически яхье хьалха латташ хиларца белгалъяьнна йола буровой вахташ я цига хьаухаш. Иштта № 227 йола буровой йолча ба профессиональни говзала конкурса итогаш яра йолча комиссе членаш. Iуйрийна итт сахьат доалача хана цу дIадоладаьча дикача гIулакха лоархIамах, социалистически яхьа условех лаьца лоацца къамаьл дир конкурсе дакъа лоацаш бараште хьалхашка «Грознефть» производственни объединене генеральни директора заместитела Ф. М. Кацмана.

Профессиональни говзала конкурсе котбаьннараште хьожас оттаяьяр цхьоалагIеи шоллагIеи моттигаш. Хьалхара моттиг яьккхача вахта коллективана сийлен грамоташ а луш яла оттаяьяр 300 сом преми, шоллагIа моттиг яьккхачоа — сийлен грамоташи 250 соми. Конкурсе дакъа лоацаш бараште хIара вахтана лаьрхIа аргIагIа а боацаш, бохка оттабаьбар цхьаьцца кIувс.

Iуйрийна итт сахьат даьлча профессиональни говзала конкурсе дакъа лоацаш бараш кхоккха вахта йолаш шин даькъана бекъабелар. Царех йхо вахта практически даькъера шоай говзал гойтара болх беш хилар, вож кхаь группах хIараяр теоретически даькъера экзаменаш дIалуш хилар. Къаьст-къаьста йола операцеш чакхъяхара кхерамзлен техника знанеш миштай хара телача хаттарашта жопаш тела дезаш бар теоретически даькъера экзаменаш дIалуш бараш. Практически даькъера шоай говзал гойтара къахьегаш хиннача вахтаех хIаране ер балхаш дир: осташ дIатIахьовзадир инструменташта, инструменташ (5 свеча) скважине Iочуяхийтар, юхаметтаоттайир циркуляци, промывочни коачала параметраш. йистар, первентераш дIакъайлар, юха шоаш скважине Iачуяхийта инструменташ хьалъяьхар, уж йоаггIача моттиге дIаоттайир. Практически балха оттаеш йола оценка ханага хьежжа оттайора. Конкурса итогаш еча хана теркаме лийцар ца еш тIехъювлийта операцеш, гIожа, во баь болх, механизмашца, инструменташца хьаккхашта болх бе ца хар, теоретически хаттарашта нийса жопаш ца телар. Уж дерригa декхараш дизза кхоачаш а деш, яхье хьалхара моттиг яккхараи, лакхе белгалдаьха совгIаташ дахараи тIагIертта къовсам лоаттабир профессиональни говзала конкурсе дакъа лоацаш хиннача ялхе а вахта коллективо.

Профессиональни говзала конкурсе дакъа лоацаш хинараштa юкъе практически балха тIа а теоретически даькъе а хьалхара моттиг яьккхар Грозненски бурув тохара балхий управленерча бурувдеттача Горячев Николай Ивановича кулгалдеча вахта коллективо. Цунна елар 300 сом премий «Грознефть» производственни объединене дикагIйола вахта яха сийлен цIии. Цул совгIа вахтерча хIара болхлочоа а елар Сийлен грамотеи «Котваьннар» яха цIе вымпели.

Социалистически яхье шоллагIа моттиг яьккхар Карабулакски бурув тохара балхий управленера бурувдеттар Джабраилов Сайпудин Абулзитовичь керте латтача вахта коллективо. Вахтерча хIаранена сийлен грамоташ а луш, царна елар карара кара тела цIе вымпели 250 сом премии.

Вокх юхейисача йиъ вахта коллективашта хIаранена планагIа боацаш паччахьалкхен маьхах цхьаьцца кIувс белар, хIара доакъашхочоа Сийлен грамота а елар.

ДIахо йодача хана профессиональни говзала конкурсаш чакхъяха лерхI хIара бурув тохара балхий управлене. Цига котъяьнна вахташ дакъа лоацаш хургья республикански конкурсе. Керда дIадоладаь дика гIулакх чIоагIа раьза хинна тIаийцар яхье дакъа лоацаш хиннача бурувдеттараша.

Б. КОСТОЕВ.

СУРТА ТIА: конкурсе шоллагIа моттиг яьккха Карабулакски бурув тохара балхий управленера бурувдеттар С. Джабраилов керте латта вахта.

И. ПЛИЕВА сурт.

ДЕННА ДОШ КХОАЧАШДУ

«ТIехдаьнна - доккхий хIамаш дара эша йоккхий торонаш яц тха. — аьлар «ДоттагIал» яхача Грозненски картонажни фабрика директора Котиков Хьаймурда. — Оаха болх бу къаьнача оборудованеца. Цо юхаувз къахьегама овсарле лакхъелга, продукцега дIадодар лохделга. ХIаьта а тха болхлоша шоаш денна дош кхоачашду. ВорхI бетта планови заданеши тIаийца социалистически декхараши кхоачашдаьд фабрика коллективо. ПланагIа 697 эзар сома маьха арахеца йоагIача 735 эзар сом мах бола продукци арахийцар, вешта аьлча план 105,4 процент кхоачашъяьй, хIаьта заданегIа 544 эзар сома маьха дIаяхьийта йоагIача 570 эзар сома маьха продукци дIаяхьийтай. Пятилетка укх кхоалагIча шера юхейисача хана кхы а дикагIа къахьега дага да тхо, — аьлар директора.

Уж толамаш доахача хьалха латт Ахильгов Ахьмада кулгалдеш йола халкъа эша товараш ду цех. ВорхI бетта задани 119,2 процент кхоачашъяьй, вешта аьлча 208 эзар сома маьха арахеца доагIача 248 эзар сом мах бола халкъа эша товараш арахийцад.

Цехе хьаю легковой машиний салонашкарча гIандашта тIайоахкаю лоачараш, когашта кIалтунси хIамаш, кхалнаха леладу тIормеш, телевизорашта тIатувса накидкаш, кхыдараш. Уж толамаш доахача хьалха латт Бабуева Люба, Баршинникова Валя, Зубайраева Чехонь.

Ший декхараш дизза кхоачадеш хьайоагIа Ляндрес Александр Абрамович начальник вола переплетни цех а. ВорхI бетта план цо кхоачашйир 106,3 процент. Цехе хьаду сувенирни производственни альбомаш, юбилеяшта эша моаршал тIалзду адресаш, конторски папкаш, кхыдараш.

Цехе къаьстта болх дика беш хьабоагIа коммунистически къахьегама ударникаш Бочарева Мария Николаевна, Исмаилов Бек, Мартишуте Агутя, Халаяц Маргарита Сумбатовна, кхыбараш. Цар хаддаза шоай планови заданеш кхоачашъю 125—130 процент.

Эггара дукхагIа болх ба картонажни цеха бар. Цига хьаю кога гIирс беча, кондитерски, макаронни фабрикашта, Грозненски радиотехнически завода, кхыча предприятешта эша картончи коробкаш. Уж геттара дукха эш цу предприятешта.

Цехе белгалъяьнна дукхача шерашка хьокхаме къахьегаш хьайоагIа Каширская Майя. Из къоначча кхалнаьха хьехамча я. Цо а цун хьехамца Iомабеннараша а продукци дика хьаю.

Болх дика бу Иванов Юрий Григорьевича, Карпин Иван Федоровича, Бангашев Ахьмада, кхычар а. ИттлагIча пятилетка кхоалагIча шера задани ханал хьалха кхоачашъе лерхI фабрика коллективо.

Ю. ЮСУПОВ.

ХУРГБОЛЧА ХЬУВКЪАМА КИЙЧОЕШ

ТIадоагIача шера хургболча хьувкъама тешшаме лард йолла безам болаш шоай еррига торонаш оарцагIъяьхха къахьегаш ба хIанз республика механизатораш. Статуправлене сводках 14 август тIакхоачаш республике гIолла зяба 21,2 эзар гектар лаьтта аьхад, е планагIа аха дезачох 12 процент. Зяба лаьтта оахача яьржача социалистически яхье хьалха латт шера план 30 процент кхоачашъяь Гудермесски, 17 процент кхоачашъяь Сунженски районаш.

Цунца цхьана Надтеречни, Назрановски, Наурски районий боахамаша 11 — 13 процент мара кхоачашъяьяц зяба лаьтта ахара план.

Гурахьа ювча культурашта лаьрхIа хIанзле 67,4 эзар гектар лаьтта кийчдаьд, е планагIа доагIачох 32 процент. Из бехктокхаме гIулакхаш дика леладу цхьаццайолча районашка. Царех я 67 процент лаьтта кийчдаь Шелковской, 42 процент кийчдаь Ачхой-Мартановски районаш. Цхьабакъда уж кхашкара балхаш ледара лел Веденски, Назрановски, Советски районашка.

ГаргагIорташ латт гуйре. Цудухьа ма-хулла сихагIа гурахьа де дезача ялата кIал лаьтта кийчдар — из да хIанза механизаторий керттера декхар.

БАЬЦАДААРАШ КОМБАЙНАШЦА ЧУЭЦ

ДОНА ТIАРА РОСТОВ. 17 август (ТАСС). Семикаракорски районерча «Донской» яхача совхоза кхай тIара СКТ-2 яхача комбайнаца дикагIча сортах йолча помидорий хьалхара тоннаш хьаяьхай А. Николаева. ДIадахача шера 50 гектар йолча майда тIара 1300 тонн томаташ чуера цо. ХIанз а доккха декхар хьалхашка латт опыт йолча механизатора: 2000 тоннал кIезигагIа йоацаш томаташ чуяр.

Цу машинаца чуэца йиш я иштта хохаш, кабуц, сибаз, овлаш дола плодаш. СезонагIа 150 саго бергбола болх бу цо, йовш йола продукташ кIезиг а ю.

Эггара хьалхара даьй-мехка томаташ чуийю комбайн хьаяьй Ростовски хьувкъам чуийбеча юртбоахама машинашта йолча керттерча специализированни конструкторски бюро. Агрегат толамца чакхъяьнна пачхахьалкхен тохкамах, хIаьта баьцадаараш леладераша лакха мах а баьб.

Томаташ чуийеча комбайний серийни производство дукха ха йоацаш караерзаяьй Бельцки юртбоахама машинашъеча заводо.

Царна эффективно эксплуатаци яра а, машинай сорта томатий лакха хьувкъамаш чукхахьара а лоацача хана кIезига опыт Iоаьяц Ростовски области баьцадаараш леладераша.

ЦАI ДОЛА ПОЛИТДИ

ДIадахача ерача дийнахьа, 17 августа, республике чакхдаьккхар аргIанара цаI дола политди.

Йолаш йолча традицех, цу дийнахьа къахьегамхой коллективашта хьалхашкеи нах бахача моттигашкеи общественно - политически, социально-экономически, естественно-Iилман актуальни темаехи, хIаьта иштта культура, нравственноста, морала темаехи йолча докладашца выступленеш йир парте областной комитета докладчикаша — КПСС обкома бюро членаша, отделий заведующеша, министерствайи ведомствайи кулгалхоша, профсоюзнии комсомольскии организацей болхлоша, хIаьта иштта парте горкомийи райкомийи докладчикаша.

Выступленешка керттера моттиг дIалаьцар «Парте аграрни политика — чакхъюнлаш» яхача тема. Дийцар дар КПСС ЦК июльски (1978 шера) Пленума решенеех, КПСС ЦК мартовски (1965 шера) Пленум хинначул тIехьагIарча балха итогаш а яь перспективана дола декхараш белгалдаьча «СССР юрта боахам дIахо дегIаахарах» яхача КПСС ЦК Генеральни секретара новкъоста Л. И. Брежнева доклада положенехи выводехи.

Цу дийнаххье а юххьанцарча партийни организацей эзараш болча агитаторашеи политинформаторашеи беседаш йир заводий цехашка, мехкдаьтта промыслашка, кхашкарча станашка, фермашка. Цига дакъа лоацаш хиннараша, цхьанне санна массане а, хьал а лаьцар, къоабал а йир парте ленински аграрни политика, парте белгалдаьраш кхоачашдара шоай низ ца кхобе дош а луш. Шоай эггара гаргагIара декхар лерхI юрташкарча къахьегамхоша укх шерара хьувкъам хIама ца дойташи ханнахьеи чуэцар, хьатIадоагIача шерарча хьувкъама тешшаме лард йоллар, фермашта кхоачамболлаш доакъар Iалашдар.

НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМЕ

Ибриев С.-Э. С. Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Совета маьхий отдела начальника гIулакха тIара мукъавалийтав НГIАССР Лакхехьарча Совета Президиумо.

КПСС ЦК июльски Пленума решенеш — вахаре!

ДЕРРИГА ХА ДЕКХАРИЙЛА Я КОМИССИ

Шерра-шера дукхагIа алсамъювлаш я юрта боахама техника, дегIаухаш а чIоагIлуш а ба юрта боахам, лакхлуш ба юрта боахама кулгалдара бехктохкам.

Цу хьакъехьа дика белгалдаьккхад КПСС ЦК июльски (1978 ш.) Пленуме «СССР юрта боахам дIахо дегIабоалабарах» аьнна КПСС ЦК Генеральни секретара Л. И. Брежнева яьча доклада тIа, Пленума соцам тIа.

Дукхахча тайпара болх беш я халкъа депутатий районни Советаш. Цар кулгалду, тIахьожам лоаттабу района предприятешеи колхозашеи планаш кхоачашъяра даькъе. Уж балхаш дара райисполкоме вIашагIъехкай цхьа хоадам болча отраслана тIахьожам лоаттабеш йола комиссеш. Масала, райисполкома решенеш, иштта юрта боахама кхыйолча органий соцамаш кхоачашдара тIахьожам лоаттабеш я юрта боахама йола комисси. Кулгалхой, колхозашка хьалхлелаераш — деррига а 9 саг хержав комиссе членалла. Шоай заседанешка квартальни планаш а уттаеш цу планех болх бу цар.

Деррига а ха, довза ловш я комисси: ялат чуэцар, юрта боахама техника кийчъяр, ремонта дикал, хьайбаш Iангара дахар, цар помещенешта ремонт яр, ялат чуэцар, кхыдараш.

1978 шера тха комиссе кийч а даь исполкоме дийцад укх тайпара дешаш: бIаьстан кхашкарча балхашка юрта боахама техника кийчъяр, юкъара хьайбаш Iангара даха кийчдалар. ХIаьта царел хьалхагIо дийцар хьайбай помещенеш Iанга кийчъяра дош.

Исполкоме ювца материалаш кийчъеча дизза дакъа лоацаш ба юрта боахама управлене керттера зоотехник Аушев Абукар, колхозий председателаш Оздоев Або, Ширяев Николай, дукхха кхыбараш.

Укх шера март бетта колхоза кхашка органически удобренеш дIакхахьара договорах дола декхараш кхоачаш ца дарах отчет яра комиссе заседане тIавийха хилар «Сельхозтехника» межрайонни объединене управляющи Картицкий Александр Михайлович. Из иштта фу бахьан долаш нийсденнад дийцар, кхоачамбоацараш дIадахара де дезараш дир.

Къаьстта пятилетка кхоалагIча шерара керда хьувкъам цIена чубара боккха болх беш я комисси. Ялат чуэца доладаьча хьалхарча деношке а дукхагIдолча боахамашка хилар тха комиссе членаш.

Массанена ховчча тайпара дукха догIаш делхарах, мух баларах ялат Iоднжадар. Цудухьа цхьаболча механизатораша шинна оагIорахьа хьал ца эцаш лаьтта дутар дукха канаш. ХIаьта лордаш хьалъийергаш а йоацаш болх бора цхьайолча комбайнаша. Уж кхоачамбоацараш дар «Путь к коммунизму» колхозе.

Цхьан квадратни метр тIа цхьа ка бусаш гектара тIа дисача ялатах 15—16 килограмм хулаш хилар белгал а доаккхаш, кхашка дIа а ухаш специалисташца, механизаторашца беседаш йир комиссе членаша. ХIаьта наькъаш во хиларца етталуча машинаш тIара Iоухаш хьатта дIаозаш дукха ялат довра Ленина цIерагIча колхозе а. Уж наькъаш тоадайтара а новкъостал дир комиссе.

ДукхагIдолча боахамашка сихдаь хьайбашта доакъараш кийчдеча хана XX партсъезден ЦIеча Эскарен цIерагIча колхозий кулгалхоша дицделча санна тесса дитадар доакъар Iалашдара балхаш. соахка шоаш кхычахьара доакъараш тIакхухьаш лелаяь халонаш йиц а йолийташ. Из ла йиш йоацилга дIахайтар цу боахамий кулгалхошка. ХIаьта укх тIеххьарча деношка из болх дикка тоа а бир цар.

Ялат ца дойташи сихеи чуийца доаккхилга, ерригача района хIара денна 1300 тонн ялат паччахьалкхенга дохкилга, ший ханнахьа лаьтташ оахилга, хьайбаш Iангара доахилга, санна долча хIанз шийна хьалхашка латтача декхарех дика лоархIаю комисси.

В. КАМЫШ,
XIX партсъезда цIерагIча колхоза председатель, Сунженски района юрта боахама йолча массазарча комиссе председатель.

Партийни организацешка — отчеташи хоржамаши

КХОАЧАМБОАЦАРАШ ГУЧАДОАХАР КОММУНИСТАША

«Красный молот» завода кузнечно-прессови цеха цIеча уголоке йиллача ханна цаI санна массава 33 коммунист хьагулаелар. Уж ба кузнецаш, прессовщикаш, ремонтникаш.

Тахан укхаза хул отчетно-хоржамий собрани. Трибуна тIа ва партийни бюро секретарь, мастер Я. Ф. Шкробот. Собране дакъа лоацараша дувца хIамаш да цун.

Цеха коллективо толамца кхоачашдеш да 7 октябре пятилетка кхаь шера план кхоачаш а еш 37340 тонн поковкеи штамповкеи яь продукци дIаялара тIанйца социалистически декхараш. Иштта 110 процент кхоачашъяьй валовой продукци арахецара план, хIаьта товарни продукци — 117,4 процент. 113 процент гаргга кхоачашъе вIаштIехьдаьннад къахьегама овсарлен план а. ХIара бетта программах лоархIа а беш цхьоагIонца дIабода цеха коллектива болх.

Хьалха латт коммунистий Вербицкий Викторен Наниев Владимирен бригадаш. Пятилетка 4,5 шера кхоачашъяра болам дIаболабаьраш уж ба. Царгара хьокхам эцаш къахьегаш я парте боаца Акатовский Иван, Еринин Михаил, кхыбараш мастераш бола коллективаш. Цехе яц тIехьаюса бригадаш, болхлой.

Царех 3 хьайийлла йолаш 12 собрани, 13 заседани яьй партийни бюрос отчетни хана. Цеха вахара чIоаггIа эшаш дар дувца оттадаь дешаш: план, тIанйца декхараш, иштта Устава декхараш коммунисташа кхоачашдар, Л. И. Брежнев СибарегIен, Гаьнарча Малхбоален районашка ваха хилар, КПСС ЦК июльски (1978 ш.) Пленума балха итогех, кхыдараш. Цу хана чухь хьалха латтарех парте мугIарашка хьачуийцав цаI парте членаллеи цхьаькха кандидаталлеи. Болх беш боацача пенсионерашкара дIа мел иккха коммунисташ массазара е ханна дола декхараш кхоачашдеш ба.

Иштта дале а собране коммунисташа чIоаггIа критика-м йир бюро балха.

— Партийни бюрос, цун секретара шоашта тIадилла декхараш кхоачашделга коммунисташкара хьадехилга лаьгIдалийтад, — аьлар къахьегама ветерана И. Войницке. — Цудухьа вай коммунисташта юкъе а ба балха тIехьабувлараш, корта бохабу малараш мелараш. Къонача специалисташца кхетама болх бара кIезига йоахо льй партийни бюрос. Механика Кузнецовеи технолога Юсуповеи дика кхоачашду шоашта тIадилла декхар, бакъда, шоай инициативагIа хIама деш бац.

Къамаьлаш даьча дукхагIбараша дийцар оборудовани во хиларах, ремонт яра база эсала хиларах. Шоашта критика еш дийцар партбюро членаша В. Вербицкеи Н. Резвановеи. Кхетама болх коллектива хIара болхлочунга дIа ца кхачара мукIарал дир цар. Цунна тешал деш да цехе къахьегама дисциплина телхаелга кIезига ца хилар. Шоашкара хьокхам гойташ бац коммунисташ Гладкихи Маслецови. ХIаьта уж-м цхьан хана наха лоархIаш мабарий. Вехк-м, бакъдар аьлча, цар шоай ба. ХIаьта новкъостий а бар-кх нийсача новкъара баьннараш юха меттаоттабе декхарийла. Из иштта дац ала йиш хиланзар секретара нов. Шкробота а.

Критика йир администраце, профсоюза завкома балхашта. ХIаьта завкома председатела нов. Невекина общественни организацешта во кулгалдарах критика йир партийни бюрона.

Керда бюрои завода партийни конференце делегаташи хоржаш чакхъяьлар собрани. Юха а партбюро секретаралла нов. Шкробот хержар коммунисташа.

К. ТИМОФЕЕВ.

Керда хоамаш

Арахеца продукци дукхагIа, дикагIа, дIадодар кIезигагIа долаш хилийтара шерра социалистически яхь йоаржаяьча Н. Анисимова цIерагIча завода дукххача установкай, цехий коллективаша тIеххкоачашду укх шера шоаш тIанйца социалистически декхараш. Цехашта юкъе яьржача социалистически яхье хаддаиза хьалха латташ я Румянцев Петр Ивановича кулгалдеча кхоалагIча цеха коллектив. ЯлхлагIча августе товарни продукци арахецара бархI бетта план кхоачаш а яь, хIанзлехьа планагIа лаьрхIачул совгIа арахийцай цо итташ эзараш сомий маьха мехкдаьтта продукци.

Предприятерча установкашта юкъе къаьстта дика къахьегаш я Васильева Лидия Николаевна керте латтача № 43-5 йолча установка коллектив. 15 августе денз тIабоагIача сентябрь бетта шоллагIча декада чутагIа къахьегаш я из. Цул дукха тIехьабусаш бац Гасанов Заид Юсупович керте латтача № 43-4 йолча установка технологаш.

ИттлагIча пятилетка хьалхарча кхаь шера план СССР керда Конституци тIанйца шу дузача денга кхоачашъяра тIагIертта къовсам лоаттабеш ба Грозненски автокомбината водителаш. Царех 35 водитело ханал ах шу хьалха шоаш тIанйца декхараш кхоачаш а деш, кхаь шера план яьй. Царна юкъе ба водителаш Суркиндаев Муги, Чахкиев Жабраил, Бесмертный Петр, Шамсадов Алдап, кхы дукххабараш а. ХIанзлехьа цар пятилетка диълагIча шера календарагIа дIахьа дихьад эзараш тоннаш халкъа боахама мовхьаш.

Б. ДОТМАРЗИЕВ.

Актива новкъосталца

Деррригача дуненна холу Советий Мехко дерригача адамий сийрдача кхоаненгахьа — коммунизмагахьа боаха гIа. Ший байракха тIа «Долла хIама сага ираза, долла хIама сага духьа» аьнна яздаьча ленински парте хьаькъале политика бахьан долаш хIара шера дикагIеи хозагIеи хул советски наьха вахар. Вайга таханехьа а кхаьчад вай даьшта дагахьа мара ца хиннар, керда вахар бахьан долаш лоаттабаьча къовсаме царна дагадаьллари цар цIий Iоахийтари.

Цхьабакъда тахан вайга кхаьчача дикай чам боабу цхьаболча наьха сакхетам чу хIанз а диса леладеча ширача заман ийрчача гIулакхаша. Цу хьакъехьа геттара цIенхашта дийцар 1973 шера хиннача КПСС обкома X пленумо. Юрт вIашагIа кхийттача метте парте обкома X пленума решенеш ювцаш, юрта бахача наха ширача замах юхедиса во гIулакхаш леладеращца хьинаре къовсам лоаттабар а керда обрядаши цIейши быта юкъекхахьар а духьа комисси хержар. Комиссе совета юкъе ва юрта дикагIа лоархIаш болча нахах 12 саг, хIаьта ерригаш а 40 саг ва комиссеца.

Хьалхарча деношке а денз чIоаггIа оарцагIбаьнна дIаболабир комиссе членаша шоай болх. Балха перспективни план оттайир. Кхы тIехьа а ца тетташ эггара хьалхарча аргIанна къоастаданза даргдоаца дош дар пхьа юкъеболарах шоайла моастагIал леладеча тайпашта юкъе тоам белга. Тоам бир 11 тайпанна юкъе, хIаьта царна юкъе дар дукха итташ шераш хьалхагIа денз моастагIал юкъе доаллаш хьадаьхна тайпаш а (БулгучевгIар ГондолоевгIарца, БулгучевгIар МержоевгIарца, и. кх. дI.). Цу даькъе комиссе членаша хьийгача къих даьнна беркат да пхьа лехар духьа тIакхувш тха юрта тахан цхьаь цаI саг ца хилар.

ХIаьта а болх дукха ба комиссе члений. Цу хьакъехьа дийцар юрта бахача наха парте обкома V пленума (1977 ш.) решенеш ювца аьнна юрт вIашагIкхийттача шоаш къамаьлаш деча хана.

КПСС Нохч-ГIалгIай обкома V пленума решенеш кхоачашъеш

ВIашагIкхийттача юрто баьча соцам тIа дIаяздаьдар: «Юртарча комиссена тIадуллалда ширача замах юхедисача воча гIулакхашца лоаттабу къовсам юха ца а социйташ, вай керда советски обрядаши цIейши юрта бахача наьха быта юкъе тIехь-тIехьа дукхагIа кхахьара къаьстта уйла тIайохийтилга.

Цу даькъера V пленумеи вIашагIкхийттача юртеи решенеш кхоачашъяра тIабербабаь беш боккха болх ба. Масала, чIоаггIа безбеш накъабоах Советски Эскаре гIулакх де болха кагирхой, дездеш белгалдоаккх керда Iодаьча бераштa регистраци яр, производстве хьалхалаттаращца, писателащца вIашагIкхетар, «огонекаш», диспуташ, кхыдараш. Из болх чакхбаккхара комиссена доккха новкъостал ду юртарча культура ЦIенои школашеи. Цул совгIа чIоаггIа болх бу зуламашца, малар тIехдахарца, хулиганстваца, тунеядстваца къовсам лоаттабара а. 1977 шера мае тха «Ингушский» совхоза партколлектива цхьана мероприятеш кийчъяьй къахьегамхоштеи кагирхоштеи правови кхетам балара а бокъонаш телхаеращца къовсам лоаттабеш профилактически болх бара а чакхъяха. Уж мероприятеш чакхъяьхача йиш хургья бахача наха юкъе беш бола кхетама болх тоабе. Цудухьа 1977 шера хулигански гIулакхаш леладаь шиннахьа мара моттиг хиннаяц, хIаьта 1978 шера вIалла хинна а яц.

Дикка чIоагIа болх баьб дын тоабашта керте латтаращца а, цудухьа хIанз вайнаьха 20 йоIо лакхера дешара заведенеш яьхай, 60 гаргга йоI вузашка, техникумашка, училищашка деша ягIа. Цул совгIа, школашка деша багIараш тIехь-тIехьа дукхагIа дIачуух комсомоле, дына цIейш долча деношка дешар юкъагIа ца дуташ школе ух дукхха а дукхагIа бола дешархой. ХIаьта а наггахьа моттигаш нийслу цхьаболча даьша деша даха ха йолча шоай берашка ца дешийташ. Масала, АМООС хаьхочо Б. Булгучева ший йиъ йиIиг деша ца йохийташ соцаьяр. Из дош чIоагIа новкъа даьннадар юртарча активисташта, цудухьа Булгучевца баьча белггаларча кхетама балхо йиш хилийтар йиъэ а йиIиг парташта хьалхашка Iохоае, хIаьта из шу цар дика дийша чакх а даькхар.

Цу цхьан ханна юрта комиссе, общественносто чIоаггIа уйла тIайохийт «Ингушский» яхача тха комсий совхозаи юртаи хьалхашка латтача производственни декхараштa. Цу гIулакха юрт вIашагIа а теха дувца оттадир тха совхоз е комсий боахам дIахо дегIабоалабарах дола дош. Из бахьан долаш тха юрта шерра айбелар «гектарникий» болам. Вешта аьлча, цхьаболча наха лелае а Iуналде а цIеннагIа дIанйцар белггалара гектараш комсий бешамаш. Ерригаш а тIачIоагIъяьраш 211 гектар я, дIахо а беш болх ба цу даькъе.

Белгалдаккха деза, комсомольско-кагирхой хьисапе саг яр-яхар санна йола керда обрядаш юрта бахача наьха быта юкъе хIанз а кIезига кхухьаш хилар. Саг яр-яхар хIара шера дукха хул юрта, хIаьта а комсомольско-кагирхой хьисапе саг йоалаелга унх шин шера цкъа мара даьдац. Саг яр-яхар дездеш регистраци яц. Цул совгIа, комсомоле баха ха йолаш бола кагирхой геттара кIезига ух комсомоле. Масала, юртарча шин школе деша дагIа 400 гаргга зIамига саги йоIи, хIаьта царех ВЛКСМ член 150 саг мара вац. Цу гIулакха чIоаггIа мело ю школай педколлективашеи юртарча общественностои. Дына керте латтараша цхьабола нах шоай влиянена кIала лоаттабелга да из.

Лоацца аьлча, хIанзчул тIехьагIа а дукха болх ба бе безаш. Цхьабакъда юрта Совета исполкомо, депутатски активо, ширача замах юхедисача воча гIулакхашца къовсам лоаттабараи керда советски обрядаш быта юкъекхахьараи вIашагIъеллача комиссе членаш шоай де йиш йолаш мел дола хIама дергда парте Нохч-ГIалгIай обкома X-чеи (1973 ш.) V-чеи (1977 ш.) пленумий решенеш кхоачашъяр духьа.

С. КОРИГОВ,
халкъа депутатий СоагIапчарча юрта Совета исполкома председатель.

Iилмаи техникаи горизонташ

ЛАЬТТАН ЙIОВХАЛА ИНДУСТРИ

Iалама низех промышленно пайда эцара перспектива тIехь-тIехьа дукхагIа тIаувз Iилмахой теркам. Дукха ха йоаццаш а тIехьа царех оалаш хиннача тайпара, цу «экзотически» источникаша чулоацача Iалаьмате йоккхача ресурсашца бокъонца могаргда хьатIайоагIача ханара наьха хьашташ кхоачашде.

Энерге «цIаккха кхоачалургйоацача» источниках Дагестански АССР халкъа боахаме пайда ийбарах дувц АПН корреспондента Юрий Зенюка.

Дагестане практически торо я Iалама энерге дерригача тайпаех пайда эца: маьлха зIанараш, миха энерги, лаьттан йIовхал. Укхаза, цхьайолча районашка, специалисташта хетачох, зIанарий энергех пайда эца йиш я фусамий коммунальни эшарашта, цу гIулакха гелиоэлектростанци хьал а яь.

Шера юкъера миха чехкал секунда 6 метр совгIа я Дагестане. «Циклон» яхача Ерригсоюзни Iилма-производственни объединене планех укхаза деш латт михаэнергетика даькъера балхаш. Цхьабакъда Iилмахойн специалистийи керттера низаш гидрогеотермальни ресурсаш караерзаяра тIадерзадаь да. Цар чотах шерра-шера мехкдаьтта 140 эзар тонна маьха дола 200 эзар тонн условни доагор кходе йиш йоландаь.

«Плутона котельней» энергетически рузкъашта практически бIарг тIаоттабаьб адамлено алхха вай бIаьшере йоалалуш. Дагестане термальни хих цIенош дIовхдара пайда эц 30-ча шерашка денз. ХIаьта термальни энергетика а латт республика халкъа боахама динамично дегIаухаш дола дакъа хулаш.

1966 шера Дагестана столице Махачкале болх бе йолаеннай мехка эггара хьалхара кIоарггача лаьттан йIовхалах пайда эцара йола управлени. Iилма тохкамаш дара укхаза хьаьяр ерригсоюзни геотермальни полигон. Дагестане ешаш йолча геотермальни ресурсай дерригa тайпаш — мела термальничаргара денз вай планета вулканически йоацаш йолча территорешка хулача Iанара смссашка кхоачаш.

Тахан геотермальни хих Дагестане пайда ийбу йIовхала а городашкареи юрташкареи нах баха йоккха массиваш дIайхача хица-Iалашъяра а. Масала, Кизляре ерригa зданеш, вIаштIара лазалрашкара дIаиккхараш, лаьттан йIовхалца йIоахъю. Махачкале бахача наьха квартирашкара йIайха душ термальни я, цар дуа хьалха хьадоала баьцадаараш автоматизировании теплично-парникови комбинатера лушда. Кастта хургья укхаза термоминеральни хих юзаш йола Iан заман наьк ду бассейнаш.

Iилмахоша йIайхача Дагестански источникашта тохкамаш а даь оттадаьд, цу хих хьайбаштеи коатIарча оалхазараштеи чIоаггIа маьхера белково-витаминни доакъар лоархIа цхьа клетка йола микроводоросли хлореллаш кхеяра дика кхачан хьал хулаш хилар. Хайна да, мела термальни хин цхьадолча тайпашца микроэлементаш дукха йолга а уж хиш баьцадаарашта детта мегаргхилар а. Уж хиш дийттача хохийи томатийи хьувкъам 12—17 процент лакхлу, баьцадаарашцара углеводаши витамин С дикка алсамйоал.

Къулбехьен Дагестана оагIорахьарча Каспийски форда йистошка гаргарча хана ерригсоюзни масштаба курортно-дарбан комплекс хьалъе лаьрхIад. Цунца дувзаденна тахан а тIехьа санаторешкеи хинлечебницашкеи пайда эцача укхаза йолаш йолча минеральни термальни источникий лоархIам лакхлу.

Дагестана геотермальни энергетика кхоане тешаме я. Цунах хозахета алац укхаза «бера ха йола турпал». Кхоачам болаш да хIанз укх сахьате наха пайда эцар гидрогеотермальни ресурсий запаса кхоалагIа дакъа мара дац аьлча. Амма Iилмахой уйлаш еш ба дIайхача бердий породах йоаллача — практически цIаккха а кхоачалургйоацача лаьттан кIоаргача «екъача» йIовхалах а пайда мишта эцаргбар-хьогI яхаш. Духхьал укхаза, Дагестане ер бIаьшерe чакх а яланехьа лерхIаш да мехка эггара хьалхарчарех цхьа ГеоТЭЦ хьалъе.

Лаьттан йIовхала индустри хьаяро шеко йоацаш дIадехаргда дукхха Iилма, инженерно-технически, экономически декхараш къестаделга. Амма, довзаш дола дешаш тIакIалтIа а доахаш ала йиш я, из «доагадеча кIерамий маьха гIулакх да».

(АПН).

Кхоана — СССР Фецарча Флота Ди

Къаьстта дика къахьегама толамаш доахаш накъабаьхкаб шоай дезача цIейна АН-2 яхача самолета командираш I. Салгириеви В. Субботини. Цхьа бутт дIабахийтабац цар паччахьалкхен планн тIанйца социалистически декхараши толамца кхоачаши тIеххкоачаши ца деш. Уж ба граждански авиаце академе заочни факультета слушателаш. Субботин Борис Николаевич Грозненски авиаотряде болх беш ва 1971 шера денз, хIаьта 1975 шера денз пассажираш дIа-юха кхувлаш ва из. ХIаьта Салгириев Iийса Белалович специрменене авиаце къахьегаш ва 1972 шера денз. Шаккхе а дикагIбола производственникаш хиларах тарра белгалбаьннеи дукхханеша сийдеши лоархIаши ба. Пятилетка кхоалагIча шера план Салгириев Iийсас кхоачашъяьй 12 июле.

СУРТА ТIА: (аьрдехьара аьттехьа) АН-2 яхача самолета командираш I. Салгириев, Б. Субботин.

И. ПЛИЕВА сурт.

ДОГ ГIОЗДОАХА ХЬОКХАМАШ

20 августа советски халкъо дезду СССР Фецарча Флота Ди. Из ди дай-мехка авиаце толамашка, советски летчикаштеи штурманаштеи, инженерно-авиационни служба специалисташта, Iилмахоштеи конструктораштеи, ДОСААФ членашта карагIдаьннарашка традиционни хьажара ди а хинна дIаэттад.

Дикача толамашца, КПСС ЦК июльски (1978 шера) Пленума решенеша политически къахьегамеи хьинар айдаьча хьалашка духьалйода цу цIейна Грозненски авиапредприяте коллектив. ПятилетнакхоалагIча шера 8 бетта йола паччахьалкхен план Фецарча Флота Ди тIакхоачаш чакхъяккха аьнна лакхара декхараш тIанйцача авиапредприяте коллективо 12 августа дерригача кертерча расчетни хьокхамаштеи 17 августа участкови пассажиро-оборотеи кхоачашдир шийдош. ДIадахача шера цу ханаца нийсдича дерригa хьокхамаш дикка дегIадаьхкад. Аэропортерча гIетташ дIаухача самолеташ тIа мукъа креслаш ца хилара граждански авиаце Къилбаседа-Кавказски управлене эггара лакхагIйола моттиг лаьцай. Цу юкъа дIавахийтав 140 эзар пассажир, план 123 эзар хиннача, дIаяхийта почта 118 тонн я, план 93 тонн мара йоацача. Юртбоахама авиаце гIулакх даьд 820000 гектара, план 795000 йолча.

Таханарча толамий лакхаленашкара дукха ха йоаццаш а тIехьа хиннача хьалашка Iочухьежача, гуш да вай республике граждански авиаци хьа мичара йолаелар. Шовзткъа шу хьалха ПО-2 яхача машинашкара хьайолаелар авиаци Грозне, тIаккха шовзткъалагIа шераш декъалуш гIийттараш ЛИ-2 яр, 50-гIа шераш декъалуш ИЛ-14 яьлар, цул тIехьагIа яьхкар — АН-10, АН-24, ЯК-40. ХIанз вай столицах йоккха авиационни узел хиннай. Грозный регулярни рейсашца ювзаенна я мехка 27 городаца, хIаьта ер пятилетка чакхъялалехьа хьаелла лерхI вай город СибарегIенца, Прибалтикаца, Казахстана городашца ювзаргйола кхы а кхоъ фегара лини. ХIанз ерригача транспортни перевозкаех 30 процент ТУ-134 яхача вай ханарча комфортабельни самолеташца ю, хIаьта перевозкашцара цар дакъа хадданза лакх а лургда. Цо хьадех партийни органашкара, республика Министрий Советагара, граждански авиаце Министерствагара аэропорта магистральни рулеви дорожкаш, къонача специалисташта общежити, дукхха кхыдараш хьадара деша гIо дар.

Тха отряда юртбоахама авиаце самолеташа хьинаре дакъа лоац юртбоахама культурай хьувкъам лакхбеча, из зенаш деча хIамаех, оасарах, лазарех лорабеча. КПСС ЦК июльски (1978 ш.) Пленуме новкъоста Л. И. Брежнева белгалдаьккхар: «Тахан а тIехьа кхай хьувкъам лакхбара лоаттабеча къовсаме лоархIаме дакъа лоацача юртбоахама авиацена дукхха боккхагIа теркам тIабахийта беза. Химикаташ товсара дерригача балхех 30 процент дараш цо кхоачашду. Из лостам перспектива йолаш ба, хIаьта вай декхар да юртбоахама авиаце материально-технически база дегIайоалаяри чIоагIъяри».

Грозненски отрядаца я Нохч-ГIалгIайчен, Къилбаседа ХIирийчен, Дагестана, вешта аьлча шийна хоадаяьча территоре, юрта боахама эшараш меттел, ший зонал арахьара балхаш дара а кхоачам бола юртбоахама самолеташ. Нохч-ГIалгIайчу ворхI бетта обработка яьй 215300 гектара, цу даькъе подкормка яь юртбоахама культураш 74000 гектар, оасар цо доха даь майда 45900 гектар, зенаш деча хIамащеи лазаращеи къовсам лоаттабаь кхаш — 95400 га.

Уж балхаш деча хьинаре дакъа лаьцад, лакхара социалистически декхараш тIа а ийца уж толамца кхоачашдеш йолча, тха хьалха латтача экипажаша. Уж я кхаь шера йола личнн план 1 май тIакхоачаш кхоачашъяь новкъоста З. А. Быкова АН-2 самолета экипаж, новкъоста И. Б. Салгириева, новкъоста Ю. Н. Петрова, новкъоста С. В. Гайворонске, личнн шера планаш кхоачашъяьча дукххача кхыбарий АН-2 яхача самолетий экипажаш. МоллагIча тайпара балхаш деш яле а, юртбоахама авиаце самолеташ хьагойт шоаш лаьттарча техникачул лакхагIа балха овсарле, маневренность, универсальность йолаш, дикагIйолча агротехнически хана балхаш чакхдахара дикагIа торонаш йолаш хилар. Кхашта обработка еш самолета лаьттан тIаь структура йохаяц, дIайийна хIамаш йоаяц.

Паччахьалкхен заданеш кхоачашъеча доккха дакъа лоац авиатехбаза инженерно-технически составо. ЦIейна накъайодаш авиационно-технически база коллектив гIерт авиационни техника гIетта сигала гIолла лелара дика кийчъе. ХIанз укх сахьате дезача цIейна толамца накъадахара лоаттабеча къовсаме хьалха латт авиатехникаш новкъостий В. Г. Арустамов, Н. Н. Федорченко, личнн шера планаш кхоачашъяра гаргагIертаб производства ветеранаш Ф. С. Марченко, Г. Е. Михайлов, А. Т. Молчанов, дукха кхыбараш.

ХIанз укх сахьате авиатехбаза коллектива хьалхашка латта декхар да кердача техникана — ТУ-134 технически гIулакхаш де Iомадалар. Цу декхарах дика лоархIаю коллектив.

Пассажираш дIабохийтача а царна гIулакх деча а дика толамаш даьхад С. С. Видановa кулгалдеча смена, агентства болхлоша И. Н. Понкратова, П. Н. Морозовас, А. И. Переясловас, дукхача кхычар.

1978 шу ударни къахьегама шу де гIерташ лакхара социалистически декхараш тIанйцад авиаболхлоша. Дукха да тха балха дикала хьокхамаш лакхдара де дезараш — къахьегама овсарлен фондо юхалури лакхдар, сигала лелара сахьатага дIадодар лохдар. Авиапредприяте хьинаре къахьегарах, укх шера зе дерашта юкъера хьаяьннай из, хIанз пайда бу. Шеко яц Грозненски авиаотряда пилоташа, техникаша, штурманаша, диспетчераша, берригача болхлошеи гIулакхерча нахеи дIахо йодача хана шоай берригa низ, знанеш, опыт вай ленински партеи Советски правительстваи граждански авиацена хьалхашка оттадаь декхараш кхоачашдара дIалургхиларах.

Л. ИВАНОВ,
летни даькъа авиаотряда командира политически гIулакхашта вола заместитель.

САРАТОВ. 39 эзар километр — иззал дIоахал долаш да Саратов вай мехка административни культурнии центрашта ювзаш дола фецара линеш.

Саратовера авиапредприяти — граждански авиаце Приволжски территориальни управлене керттера ярех цаI. Коллектив толамашца накъайода ший профессиональни цIейна — иттлагIча пятилетка кхоалагIча шера ворхI бетта план ханал хьалха кхоачашъяьй.

СУРТА ТIА: АН-24 дикагIйола экипаж (аьрдехьара аьттехьа) бортмеханик В. Казаков, бортпроводница В. Шевченко, экипажа командир В. Мокшин, шоллагIвола пилот М. Фахрутдинов.

Ю. НАБАТОВА сурт.
ТАСС фотохроника.

Ахьмад ВЕДЗИЖЕВ

ЛАКХАРА СИЙ

ОЧЕРК

Ахархошта меттел берригача мехка а хьалхашка тахан латташ дар лоархІамеи бехктокхамеи декхар да. Ший ханнахьа а, цхьа буртиг ца бойташ а ялат чудерзаделга — из да керттера дар. Из гІулакх дика дІахьош да ерригача республикерча кхашка. Ахархочун къахьегамах хьахинна беркат чудерзадара оарцагІбаьнна ба хІара совхозера болхлой, механизатораш, партийни, советски болхлой. Ховш да, ялат дІадерал а хьалкхедарал а кІезигагІа лоархІам болаш из ший ханнахьа чудерзадар а ца хилар. КІезигагІа лоархІам болаш дац, — йоах 1978-ча шера июль бетта хиннача КПСС Центральни Комитета Пленуме новкъоста Леонид Ильич Брежнева ше яьча докладе, — кийчача продукце хІара килограмм Іалашъелга а потребителга из дІакхоачаелга а. ХІара ахархочо, ялат чудерзадеча хІара дакъа лоацаш мел волчо тахан цунах керттера ший декхар лоархІ.

КПСС Центральни Комитета июльски Пленума решенеша а цига новкъоста Л. И. Брежнева даьча къамаьло а боарам боаццаш айдир моттигашкарча партийни организацей а юртбоахама болхлой а, ахархой а дерригa хьинар.

Мехка ерригача моттигашка а санна доккхача хьинарца дІа а доладир, дІахьош а да Нохч - ГІалгІайчен кхашка хьийкъа ялат чудерзаделга. ХІара боахаме из эггара бехктокхамегІа дола гІулакх хиларга хьежжа эггара хьалха дІадихьар пачхаьалкхенга ялат дохкилга.

1978-ча шера ялат чудерзаделга дІахьоча массанахьа гучабаьхар балха хьалха латташ бараш. Дукхача колхозашка, совхозашка байзар шоай балха норма кхоачашъяь ца Іеш, шозза, кхозза тІехкхоачаш а еш, шоашкара кхычарна хьоккам а луш бола дуккха механизатораш, кхыбола болхлой.

Цу тайпара механизатораш кІезига бац Малгобекски районерча «Ингушский» совхозе а. Укхаза болх беш бола комбайнераш Мержоев Юшаъ, Умаров Нуради, кхыбараш шерра бовзаш ба совхозе а районе а. Укхаза кІезига бац балха коталонаш Іалашъяра низ а хьинар а ца кходеш къахьегаш бола механизатораш, кхыбола болхлой. Бакъда царна юкъе а белгалагІа бараш ба шоашкара хьокхам а луш ерригa коллектив а кердача толамашка оарцагІйоахаш бола хьалха болхаш бараш.

Совхозе а, Малгобекски районе а дуккхача шерашка белгала ва хьалхарча мехотряде болх беш вола механизатор-комбайнер Гетагажев Хьажбикар. Гетагажев — шерра говзал йола механизатор ва. Цунна йовзаш я комбайнай массе маркаш. Цул совгІа Гетагажев Хьажбикар шофера, тракториста говзалаш йолаш ва. Цудухьа цун йиш я совхоза балха моллагІа механизатор эшшача дІаотта.

Укх шера хьийкъа ялаташ кхедаьд «Ингушский» совхоза хьалхарча мехотряде. Укх гурахьа планагІа барайтта центнер гулде доагІача гулдеш дар ткъо центнер гаргга да.

— Из кІезига дац тха хьалашка хьежача, — йоах хьалхарча мехотряда начальника Коригов Хьасана. — Вай даь хана денз ховш да аргІа-тІехьашка республика кхыча моттигашкарчул чІоагІа йокъал отташ хилар.

Бакъда, мичча бесса дале а укх шера хьийкъа ялат кхедара а чудерзадара а гІулакха шоай декхарех дика лоархІабир укхаза. Из гуш дар пачхаьалкхенга ялат дохкара план укхаза ханал хьалха кхоачашъяь хиларах, планал совгІа бІаьш центнераш кІа совхозо пачхаьалкхенга дехка хиларах а.

Балха из котало эггара хьалха Іалашъераш ба, ала мегаргда, совхоза механизатораш. ТІаккха царна юкъе а эггара хьалха латтарех цаІ ва коммунист, халкъа депутат Гетагажев Хьажбикар.

Гетагажев санна болча нахах дувцаш хилча цар говзалах, хьинарах, цар доахаш долча къахьегама толамех дувцарах кхоачам хургбац. Эггара хьалха белгалдаккха деза царгара хьокхам а эцаш, царца Іома а луш, цар санна къахьегама коталонаш яха гІерташ итташ кхыбола нах хулаш хилар. Керттерча даькъе из да эггара лоархІаме лархІа дезар. ТІаккха Гетагажев Хьажбикар-м къахьегама толамаш даха тахан Іомавенна а волавенна а вац. КІезига шераш дац цо комбайна штурвал бе йоаллаю. Шийшийтта шу даьлча денз, вешта аьлча, 1949-ча шера денз ва из механизатора болх беш. Цу шерашка цо геттара дика Іомаяьй комбайнера говзал, шофера а тракториста а говзалаш. Из геттара маьхала да юртбоахаме болх беш волча сага.

Совхозера кхыбола механизатораш а санна, укх шера дика хьийкъа ялат чудерзадара оарцагІваьлар гІорваьнна вола комбайнер. Цхьан дийнахьара цун кІа хьаккхара норма яр кхойттеи-ахи гектар, бакъда комбайнера Гетагажев Хьажбикара СК-4 яхача комбайнаца хІара дийнахьа ткъаь итт гектарага кхачалца кІа хьоккхар, вешта аьлча, цхьаццадолча дийнахьа ялх бІаь гаргга центнер кІа чудерзадора цо. Укхаза белгалдаккханза даргдац балха норма тІехкхоачашъелга Гетагажевна цкъа, цхьан дийнахьа нийслуш дола хІама хинна ца Іелга. Иштта хьадоагІа денгара денга, беттагара беттага, шерагара шерага. «Ингушский» совхозе меттел, ерригача Малгобекски районе а цхьанне тамаш яц Гетагажев Хьажбикара къахьегама толамех лаьца дувцаш хилча. Из иштта хила доагІар долаш санна кхетаду из механизатор вовзаш мел волчо.

— Къахьегама толама эггара чІоагІа эшаш дар цхьа хІама да, — йоах Хьажбикара. — Ший говзал езаш хилар. Ший говзали къахьегами безаш вола саг хьалхашка латтача декхарех ца лоархІаве йиш яц.

Кхетаде хала дац, механизаторо КПСС Центральни Комитета июльски Пленума решенеш дег тІара къоабал а еш хьаллаьца хилар. Цу Пленума решенеш а, цига новкъоста Леонид Ильич Брежнева даьча къамаьлаца а белгалдаьха да хІара болхлочо, хІара говзанча, кулгалхочо шийна хьалхашка латташ дола бехктокхамера декхараш дикагІа кхетадеш хилийтара моттигашкарча партийни организацешта дедезаш дар.

Хетадала тарлу, ялат чудерзадаь даьлча фу деш хул-те механизатор, аьнна. Ховш ма-хиллара, эггара бехктокхамегІа бале а цхьан-шин кІиранна чакхбоалаш болх ба кІа хьоккхилга, оардилга. Бакъда, шера цхьаккха хана де хІама доацаш висац Гетагажев. Ялат дувча хана трактораца болх бу цо. ХІаьта совхоза шурий-товарни ферма коллективо-м цунах визза шоай член лоархІ. Из тамаш елга долаш хІама дац, хІана аьлча ялат дІадера а чудерзадара а балхаш доацача хана ферме хьайбашта доакъар тІакхухьаш е кхыдола балхаш деш а хул Гетагажев Хьажбикар. Эггара керттера дар—цо юрта боахаме беш бола моллагІа болх а бехктокхаме болаш лоархІилгеи, цо из хоадамболлаш кхоачашбеш хилар.

КІезига бац совхозе хьалхле лелаеш волча механизаторгара хьокхам а эцаш балхаш деш бола механизатораш, кхыбола болхлой. Доккха хьинар айдаларца балха декхараш тІехкхоачашдир механизатора, коммуниста Гетагажева Октябра кховзткъа шу дизарга накъаболхаш йоаржаьча социалистически яхье. хІаьта иштта СССР керда Конституци тІаэцара сийна йоаржаьча социалистически яхье. Бакъда, къахьегама доккхий толамаш дахарца, хьалхашка оттадаь социалистически декхараш тІехкхоачашдарца Гетагажев Хьажбикара цІера уллув хадданза йоахаш хулар механизаторий Умаров Нураде, Мержоев Юшаъа, иштта кхыбарий цІераш а. Гетагажева балха толамех лаьца дувцаш хилча цунах бакъвола къахьегама гвардеец лархІа везаш ва. Из бакъду цун балха хьокхамо, цунна карагІдаьннараша, «Ингушский» совхоза кулгалхоша а партийни организаце а дувц хьалхле лелаеш вола механизатор Гетагажев иттлагІча пятилетка балха норма кхоачашъяь ца Іеш. хІанз цхьайттлагІча пятилетка балха норма а кхоачашъеш ва яхаш. Ховш да, къахьегама иштта толамаш дахара балха говзал хинна ца Іеш, доккха хьинар а долаш хила везилга.

Ткъо шу дала доал Гетагажев Хьажбикара хІанз ше волча «Ингушский» совхозе механизатора болх бу. Дуккха халонаш нийсъеннай цунна цу хана чухь духьал. дуккха низ тІабахийта безаш дола гІулакхаш духьала нийсденнад. Бакъда, цхьаненна йовзаш яц хьалха оттадаьча декхарех из ца лоархІавеш, е кхеравенна юхаваьнна моттиг. Совхоза администрацена а, общественни организацешта а дика хов говзача механизатора хьалхашка латта гІулакх тешшаме кхоачашхургдолга. Цунга хьежжа сий ду цун коллективе, цунга хьежжа доккхийча совгІаташца белгалдоах цун къахьегама толамаш. «Ингушский» совхозе балха воагІаш а массехк пачхаьалкхен совгІат долаш вар къона механизатор. Цун наькха тІа гуш яр «За трудовое отличие» яхеи «За освоение целинных земель» яхеи медалаш. Бакъда хІанз ше волча совхозе балха веначул тІехьагІа дуккхаза дийбар цун пачхаьалкхен совгІаташ, йолаш йолча медалашта тІакхийтар орденаш, керда медалаш. ИйслагІча пятилетка план тІехкхоачашъярах СССР Лакхехьарча Совета Президиума Указаца Гетагажев Хьажбикара елар Къахьегама ЦІеча Байракха орден. Из доккха совгІат дар. Из совгІат даро низ кхы а совбаьккхар механизатора, лакхбир цунна хьалхашка латташ бола бехктокхам. ИттлагІча пятилетка хьалхарча шера балха норма тІехкхоачашъярах цун наькха тІа къаьгар цхьаькха а пачхаьалкхен совгІат — «Знак Почета» яха орден.

Дукха ха йоацаш кхоалагІа орден — Славы кхоалагІча степена орден еннай гІорваьнна волча механизатора. Къахьегама ший болаш бола низ дІалулга — зІамига волча хана денз цун дегІаца долаш дола хІама да. Къахьегама дезалца хьалкхийна ва Гетагажев. Шийна ма-моггa юрта боахаме эггара чІоагІагІа эшаш йола механизатора говзал массаза Іомае а шаьръе а гІерташ хиларал совгІа, Гетагажев массаза зувш хиннав шийна уллуврча новкъосташа балха юкъе дахьаш дола кердадар, хадданза юртбоахама литературага хьежар бахьан долаш цунна ховра республике а ерригача Союзе а балха юкъе малагІа керда метод йоалаяьй, цунах ший балха боагІаш бола пайда хьаэцар цо. Бакъда, шийна говзал йовзара школа лоархІ цо массехказа ше СССР-а ВДНХ доакъашхо хиларах. Укхаза кердадар белгалдаьккха дайза ца Іеш, Гетагажевна шийна а елар ВДНХ медаль. Из хьинар долча механизатора сий делга а цун къахьегама толамаш лоархІилга а дар.

Гетагажев Хьажбикар духхьал ший цхьанне къахьегама толамех а, царга хьежжа ший материальни хьал тоадаларах а кхоачам баь Іеш саг вац. Цуна лов уллув бахача наха, юртахой гІулакхаш а дика лелаш хулга, цар хьашташ массаза кхоачашхулга. ТІаккха мишта Іалашде йиш йолаш да из дерригa а? Цу гІулакха эггара хьалха бехктокхаме я моттигашкара халкъа Советаш. Из дика кхетаду ткъо шу гаргга йолча хана Малгобекски районa а, СоагІапчарча юрта а халкъа Советий депутат волаш хьавоагІача Гетагажева. Кхы а да депутата йоакхо е езаш дола гІулакхаш. Массанахьа кхача везаш ва депутат — керда гІишлош хьалъеча, школа болх тоабара гІулакхага, бахархой хьашташ дизза Іалашдарга, юртарча культпросветучреждений балхага—массагІа да уж халкъа депутато йоакхо е езаш дараш. Гетагажев Хьажбикар депутата декхарех дика лоархІавелга ховргда из юртарча а районерча а къахьегамхоша юха а юха а халкъа депутаталла хержаш хиларах.

Иштта боккха ба Малгобекски районерча коммунистий цох болаш бола тешам а. Цкъа херже Іийнабац уж Гетагажев Хьажбикар КПСС горкома пленума членалла, хІаьта иштта «Ингушский» совхоза партбюро членалла.

Ялат — массадолчун корта ба оалаш да вай. Цудухьа да ялат кхедеш болчар вай мехка массанахьа лакхара сий деш хилар. Царех цаІ ва вай вувцаш вола Гетагажев Хьажбикар.

Доазол дехьара

«Нейтронни бомба — адамленна духьалара зулам» яхача лозунгаца Боннерча США посольствана юхе дІайолаяьй ФРГ дуккхача общественни организацей викалаша «духьален вахта». Цар дІадех ВІашагІкхийттача Штаташкара нейтронни бомба хьа ца яр, уж духьала ба малхбузеневропейски мехкий територе тІа, цу даькъе ФРГ а, из дІаоттаяра.

СУРТА ТІА: «духьален вахта» доакъашхой.

А. УРБАНА телефото.
ТАСС фотохроника.

ЯПОНСКИ КАЛЕЙДОСКОП

ПЛАСТИНКА ТІА ГІАР-ТАТА ДАЦ

Грампластинка ш хьаю японски фирмаш арахеца йолаеннай тІаяздаьр... тем а болаш йола дискаш. «Колумбия» яхача фирма диска тІа ши минут интервал а йолаш е оалхазар хул декаш, е хьекхача миха кеп оттаю, е низткъа хьахозаш гаьнна Іехаш жІали да. Цу тайпара йола пластинкаш ара фега яхкача ресторанашта, кафешта лаьрхІа я. Хетаргахьа, рок-музыка кІордаяьраш цунца сакъердалуш а хургба.

«Иомиури» яхача газета беча хоамах, грампластинкаш тикашка хетташ а я, «йий шуга йохкаш сатеду дискаш?» яхаш.

●

АМЕРИКЕРА «ЕНАР»

Эггара хьалха из баьцовгІаш гучаяьлар Японе кхо шу хьалха. Из ювцаш яздаь хІамаш корадаьд Іилмахошта алхха тІеххьарча ботанически атласа тІа. Американски повилика сорни, лордаш а овлаш а доаца буц, тай санна тІехьарча баьцадаарий хенаштеи зизаштеи, шоаех йоахкача тІалетаргашца чІоагІ а лий, йокъаю баьцовгІаш. Зизаш маьлхара долх, баьцадаараш хІалакхул.

Кхаь шера яьча опыто хьахьеккхача тайпара, оасарца къовсам лоаттабу цхьаккха а йовзаш йола средство цунна духьала хайра а яц. Оасар даь даьнначул тІехьагІа повилика сорни хинна моттигашка юха тІаяла йолалу из. Кхыйола оасара баьцаш хала а доацаш хІалакьеча дохьажа химикаташтеи дохьаж доаллача газаштеи цунна хІама де магац.

Американски повилика хьахинна моттиг — США малхбузе, цига Колумбия яхача хин йистошка хул из. Ботаникашта хетачох, цу оасара баьца ги Америкера импорт еча ялатийца денад Японе. Цар баьча лоархІамах, «тІаенача» оасаро кхыча баьцел дукха дукхагІа зе дергда.

●

БАСКИЛГ ЭЦАЛАШ

Пхи шу да Токиора 34 шу даьнна йола Сатико Умемура баскилгаш леладе йолаенна. Укх шера эзар совгІа кІоригаш яьхай цунна цар. Кастта баскилгаш кхувргда, тІаккха уж дерригаш а цхьана Іеха доалалургда. Хьалхашка этта проблема я уж мича хьоргда ца хар. Ший гаргара а вовзаш а мел волча сага дуккхазза совгІаташ даь яьннай С. Умемура. ХІанз газета тІа объявлени еннай цо, шоай тайпара дола «иллеш» хозахетараш корабара дог доахаш.

А. ГОРОХОВ,
АПН соб. корр.

МЕХИКО

«САДУКЪАШ ЛАТТ»

Мексика столица Мехико — дунен эггара йоккхагІча городех цаІ. 1976 шера 13 миллионага кхаьчар цига баха нах. Город даим дегІаухаш латт, цун проблемаш ирлу, хІаьта, специалисташта хетачох, дукха ца говш цунна тІаотта мег бокъонца йолча экологически катастрофа кхерам. ГІулакх миштад аьлча, Мехикона фо тоъац — города «садукъаш латт». Хадданза латт цунна тІа цІаккха а дІа ца йоалаш смог, хІана аьлча столица чукхийттача метте улл, мух цига кхачац. Дуккхача предприятеша бу кІур, транспортни пробкаш, Іалаьмате дуккхача автомашинаша аракхувса дохьаж увча газа дохк — уж да цун цхьадола бахьанаш. Мехикона гоннахьарча гон бІехбалара боарам санитарни нормаша могийтачул лакхагІа ба — цу тайпара вывод ю гонахьара го лорабара проблемашка хьожаш болча Іилмахоша.

Мексика столицера фо цІендара боккха лоархІам болаш хургдар гаьнаш йогІар. Цхьабакъда, озабезам боацача статистика хоам беча тайпара, баьццара террнтори хІара цига вахача сага цаІах квадратни метр кхоачаш мара яц столице. ВІашинийсдара укх тайпара даннеш йоалаергья вай: Москве 40 гаргга метр кхоач хІара сага, дунен эггара баьццарагІча городех цаІ лоархІаш йолча Фрунзе — Киргизе столице кхоачар 95 квадратни метр баьццара хІамаш егІа майда я.

Мехико улицаш тІара транспорт кІезигъе гІерташ, Іаьдалаша лерхІаш да 34 сухала магистралаш яхка. Амма из гІулакх дара ворхІ эзар га дІаходае езаргья, хІана аьлча наькъаш паркашта, бульварашта, скверашта юкъе гІолла чакхдувла дезаш да.

Лелаш я Мехикона гонахьара баьццара гом хІалакбара процесс а. Хьуна боахама Къаман академе даннеех, мексикански столица тІа йолча къухьа тІара 11.200 га совгІа хьу хІалаькяьй тІеххьарча 40 шера. Мехикона гаьна боацаш багІача Ахуско яхача лоама босешка яьгІа тІеххьарча хьунех цаІ хІанз лоадама хІама юхе ца дусаш дІаяьннай. Из чІоагІа Іаткъад къухьа климата. Цу районе бахача наха дувц хьалха хІанз санна йІайха хилацар укхаза, лаьтта дІадийнар дикагІа тІадоалаш дар, хІаьта хІанз, царна хетачох, догІаш дуккха кІезигагІа делх, лаьттан тІера тІоа эрозе буъ. цу тІа цхьаккха а хІама тІадалац яхаш.

Моттиге бахача наха хетар хьаллоацаш ба Іилмахой а. Хьуна боахама Къаман академе сотруднико Беруэте Фуэнтеса лерхІ массехк итташ шераш даьлча осадкаш вІалла Іо а ца елхаш дІаяла мег. климат йІайхагІа хургья. хІаьта Іалаьмате хозача Мехико къухьагІа яссале хургья яхаш.

А. АНТОНОВ.
(ТАСС).

АВГУСТ— ДОТТАГІАЛА БУТТ

Из ди хьатІакхачарга хьийжабар, цунга кийчлора, цун хьакъехьа яздора — хІаьта а «Инде — даим хургйолеи массаза а керда йолеи» яхача выставко Москве болх толаме дІаболабар эггара белгалагІа йола событи а хинна дІаэттар кхыметтел, керда хІамаш геттара дукха хаза Іемача индийски прессана а. Цхьан индийски газето сурт оттадеча кепара ма-аллара, хьатІаэтта август «Чакхбаьнначул тІехьагІа хана лоархІам, кхыметтел сахьата поясашта а тІатохеи тІерадаккхеи хІама доацаш, Москвеи Делеи цхьан ханна дІаболалуш бола бутт а хинна дІаэттаб.

Выставка — советско-индийски юкъмоттиг дегІаяра даькъе августе хулача хІамаех цаІ мара дац. Укх деношка ворхІ шу дизад СССР-аи Инде Республиканеи юкъе машара, доттагІала, цхьана гІулакхаш леладара хьакъехьа даьча Договора кулгаш яздаь. Мах баь варгвоацаш боккха ба цун лоархІам. Соахка СССР-е венача хана Инде премьер-министра Морарджи Десаи белгал ма-даккхара, «вайна юкъерча массе тайпарча гІулакхашка лоархІаме дакъа а хинна дІаэттад» индийско-советски торговии экономически бувзамаш. Юххьанца цхьа лоадам боацачунгара дІа а доладенна, белгалдаькхар цо, шоайла Іалаьмате дукха соглашенеш яьй шинна а мехно, бухсоццаш хиннар машара, доттагІала, цхьана гІулакхаш леладара хьакъехьара индийско-советски Договор а долаш. Инде правительстваи халкъеи цІерагІа премьер-министра баркал аьлар ший мехка вахара боккхача лоархІаме долча дешашка Советски Союзо хадданза оагІув хьаллоацаш хиларах. СССР-аца цхьана леладеча гІулакхаша, аьлар цо, Индена новкъостал даьд экономически кортамукъален наькъагІа дІахьалхашкахьа яха а дунен тІа чІоагІагІа йолча промышленни пачхаьалкхенашта юкъе моттиг хьалаца а.

Деле санна. Москве а хІаьта иштта шинна мехка кхыча городашка а дукха ха йоацаш чІоаггІа дездаь дІадоладаьд индийско - советски доттагІала традиционни месячникаш. Дуккхача индийски штатий а вай союзнии автономнии республикай а викалаш августе вІаши хьоашалгІа ухаргба юкъарча бакъахьарча гІулакха — доттагІал чІоагІдаран дагара дараш вІаши дикагІа кхетадаран беча балха опыт дІахьа эпар духьа. Укх деношка Калькутте, Бомбее, Мадрасе шерра дІадаржаш дола «Совьет лэнд» яха советски журнал дешарий конференцеш хул. «Эрсий халкъа костюм» яха выставка хьайийллай Деле. ХІаьта ерригаш а лаьрхІача индийско-советски культурни общества цхьа эзари ах эзари совгІа отделене Договора кулгаш яздаь ворхІ шу дизара хетаяь митингаш, собранеш, вІашагІкхетараш, манифестацеш хургья миллионаш болча индийцаша дакъа лоацаш.

Укх деношка Инде Советски Союзаца тайп - тайпарча доакъошка цхьана беча балха итогаш яь ца Іеш. дІаяхача ханара опыт теркал а еш, тІехьа - тІайоагІача хана къоастае йиш хургйолча экономически Іилма - технически проблемай ерригa комплекс чІоаггІа уйла тІайохийташ Іома а ю. Инде гражданаш Іалашбара торговлен кооперацен министра Мохан Дхариас Договора ворхІ шу дизар даькъала дувцаш ше дайтача моаршал тІа, белгала аьлча, яздора, советско-индийски юкъмоттиг дегІайоалаяра йоккхий торонаш хиларах. «Со чІоаггІа дог тийша ва, — белгалдаьккхар цо, — дІахора шераш дерригача доакъошка, торговле а тІехьа, шин мехка юкъе цхьана леладу доттагІала гІулакхаш дІахо чІоагІдаларан дегІадахкаран дола тешал а хинна дІаоттаргдолгах. Договора положенеш йизза кхоачашъергья».

Министра хетар бакъду укх тІеххьарча хана хиннача хІамаша. Хьаэцаргда вай, масала, укх тайпара хІама: Москве хьайийлла къаман выставка — Инде доазол дехьа мел гайтарел йоккхагІа я. Цига дакъа лоац промышленноста пачхаьалкхени частнии секторий 350 совгІча фирма викалаша. ХІаьта эггара кертердар фуд аьлча, царна лов шоай продукци гойта меттел, дІахо лелалдергдолча гІулакхашта барт вІаштІехьбаккха а.

Цхьаькха масал. Советски индийски специалисташа дуккхача шерашка цхьана къа а хьегаш хьалъяь объекташ дукха я Инде. Царех я болат лоаладу комбинаташ а мехкдаьтта доаха скважинаш а, кІор боаха шахташи машинаш ю предприятеши, мехкдаьтта чакхдоаха заводаш а. Тахан уж — мехка еза-йоккхача промышленноста лард. ХІаьта аргІанна латташ керда проекташ, экономика, Іилма, техника тайп - тайпарча доакъошка цхьана леладергдолча гІулакхий керда планаш я.

Массехк ди хьалхагІа мара доацаш Ил-76 яхача советски авиалайнеро эггара хьалха ше Инде йодаш лоархІаме мухь бихьаб. Бомбее е шу чакхдоалаш советски космодромера советски ракетаца космосе яхийта лерхІа «Ариабата-2» яха индийски искусственни спутник кийчъяра. Сихъяь оттаеш латт алюмини дергдолча завода проект. ХІанз укх сахьате Инди доазол дехьара тІакхахьанза ца йоалаш дола цинк, даш, никель, цІаста, сийрда бесаш дола кхы тайпа металлаш доахка моттигаш караерзаяра планаш оттаеш ба советски эксперташ.

ЧІоаггІа лоархІаме хила мегаш да «Муссон-79» яха метеорологически геофизически тохкамий комплексни программа чакхъяккхар. Доккха беркат даьлар хьалхагІа цу даькъе цхьана гІулакхаш леладара опытах. Атмосфера параметраш къоастаяргара денз тропикашкарча шоай тайпарча хьалашка дуалургдоацаш металлаши приборашн лорадарга кхаччалца йола дуккха проблемаш къоастае лаьрхІа керда эксперимент чакхъяккхара тІатеІІа кийчлуш ба хІанз шин мехка Іилмахой. Иштта практически опыташ чакхъяха лерхІ юрта боахаме а, керттерча даькъе ялата культурашта селекци ечеи хьайбай боахамеи...

Лоацца аьлча, шин мехко договорагІа тІаийца декхараш хІанз укх сахьате де лаьрхІа хІамаш кхоачашдарах чакхдоалаш дац. Индена санна, иштта Советски Союза а, вай сийлахь - доккхача шин халкъа доттагІали цхьана леладу гІулакхаши дІахо дегІакхувлара вІаши гІойле йола шерра перспектива йолаш да уж.

Ю. СТЕРЛИГОВ,
АПН соб. корр.

Дели.

ИттлагІча пятилетка мулаш

ШАЬРАЧА АРАРА ГАЗОВИ ІАЛАЬМАТ

Соахка вай мехка 346 миллиард кубометр Іалама газ яьккхай. Йоаккхача цу маьхерча энергетически химически бедала дукхалга диллача Европе хьалхареи дунен тІа шоллагІеи моттиг лоац СССР-о. Мехка хьаьй эзараш городаши кхыйола нах баха моттигаши сийнача доагорца Іалашъеш газ лоаттаю бІарчча цхьа система. Тахан газ йоахаш я итташ йоккхий моттигаш, цхьабакъда царех цаІ — Оренбургски — белггала ший тайпара я. Мехка йоаккхача Іалама газа хІара иттлагІа йола кубометр укхаза йоаккх.

Оренбургски газ чакхйоахача комплексо эггара хьалхара промышленни газ енна диъ шу мара дац. Таханара цун низ — шера 30 миллиард кубометр (дукха совгІаэшашагІа йоацаш иззал газ йоаккх Францеи ФРГ-еи цхьана). ХІаьта е шу чакхдоалаш кхоалагІа дакъа кхы а дукхагІа яха лерхІ из.

Газ чакхйоаха комплекс хьалъяь газ йоаха моттиг хьайийллай 1966 шера. ХІаьта хІанз кхы а лехай 130 километр йІаьхеи 20 километр шереи йола Іалаьмате йоккха газови район. Бокъонца дола газови тоатол. Геологаша даьча лоархІамех, цун хьарсам чу йоалл 1,8 триллион кубометр Іалама газ.

Из моттиг караерзаеча хана массехк чоалханеча технически проблемана тІаІоттабеннаб газ лохараш. Керттера духьале яр сероводород — оренбургски газа чІоаггІа токсични Іоаткъаме компонент. Цо духхьал «дуъ» эггара чІоагІагІча сортех дола болаташ, болата листех лоацаца хана цхарал а беш.

Цу моттига цхьаькха «балане» башхало я цун геологически лоаттам. ТІоанашца йоалл укхаза газ, кІалхьагІа хий да цунна, оагІошца — мехкдаьтта «оаса». Проблема сенах латт аьлча, хІара тІоа, цун режим толха ца еш, рационально хьаувзарах латт.

— Уж шаккхе проблема къоастаяра наькъаш, — яхаш дувц СССР газови промышленноста министра заместитела Зайцев Юре, — салаш ма-дарра, леллаше а леха дийзар, хІана аьлча из моттиг хьалеха ши шу доаллашехьа а хьалъе йолайир газови комплекс. Хиланза даргдоацаш дар керда, дуа ца далара чІоагІагІа дола болата сорташ, коррозена дина духьала отталуш йола средстваш, оренбургски сероводород юхатохалургдолаш дола кхы тайпа технически кердадараш. Газ йоалла моттиг караерзаеш хиларо иштта дІадийхар газ яхареи чакхъяхареи керда технологически приемаш, хьаухача газа селективни боарам увттабу способаш, забойна гонахьарча моттига воздействи ю керда методаш лохилга. Цу гІулакха къаьстта пайдана хилар кислотай чопаца обработка яр.

Цхьабакъда оренбургски газо мел «хьовзамаш» дой а, — йоах дІахо Ю. Зайцева,— из йоахилга экономически бакъдаь а гІойленаш кІезига лургйоацаш а да. Эггара хьалха, газ йоалла из моттиг СССР европейски даькъа тІарча эггара дукхагІа энерги эшача производстваштеи промышленни предприятештеи геттара юхе я. Цул совгІа, газа бІаьхийча лоаттамо — пропано, бутано, этано, геле, цу сероводородо — йиш хулийт попутни компонентий ларда тІа дуккха производстваш кхы тІа а вІаштІехьъяха.

Комплекса заводашка чутаръяьй ерригa керттера производственни процессаш: бурув тохар, газ яккхар, чакхъяхар, дІаахийтар. Оренбурго лоаттаю из мехка дуккхача индустриальни центрашта — Москвана, Куйбышевна, Казана, кхычарна. ХІанз укх сахьате болх беш комплекса ши аргІа мара яц: ши бІаь скважина, хІаране шера пхи миллиард кубометр газ гулъеи хьалхарча юхьига кийчъеи низ болаш йола ялх установка, газ чакхйоаха завод, газопроводий система. 1974 шера денз, комплекса хьалхара аргІа болх бе йолаялийтачул тІехьагІа, 100 миллиард кубометр совгІа доагор деннад Оренбурго мехка.

ХІанз кхоалагІча аргІан установкашка оборудовани вІашагІъелла йоалаш латт, тІаккха цо йиш хулийтаргья шера 45 миллиард кубометрга кхаччалца газ дукхагІа яха. ХІаьта иштта йилла йоалаш латт газ СЭВ-а членаш долча мехкашка — Болгаре, ГДР-е, Польше, Чехословаке, Румыне югаргйола 2.750 километр йІаьха Оренбургера СССР малхбузехьарча доазонгахьа йода низ бола газопровод а.

— Цхьабакъда газ йоаккхилга — белгалдоаккх министра заместитела, — Оренбургски комплексе керттердар дале а, алхха ше цаІ мара кхы доацар дац. Заводо лу иштта мехка доаккхача сенгалах хІара ялхлагІа йола тонн а. Цу тІа из сангал къаьстта дика а да, цун цІенал — 99,99 процент. Деза а дац: рудаш лоаладеш доахачул кхоалагІа дакъа дарегІа да из. Цул совгІа, мехкдаьтта чакхдоахараша чІоаггІа мах беш йола тоъал дукха газови конденсат а йоаккх вай: 60 процент совгІа бензинови фракцеш йоахк цунах.

Дукха ха йоаццаш газ чакхйоахача завода гаьна йоаццаш болх бе йолаеннай оренбургски газа кхы цхьаькха цхьа компонент — Іилмаи техникан бе-беча доакъошка тІехь - тІехьа дукхагІа пайда эцаш йола гелий — йоаккха эггара хьалхара установка. ХІанз аргІа этан даккха я.

Газ йоалла моттиг караерзаярга, газ чакхйоаха завод хьалъярга кІезига ахча а хІаьта иштта геологий. Іилмахой, гІишлонхой, газовикий, низаш а дІадахийта дезанцар. Масала, Оренбургски комплекса хьалхара аргІа хьаеча дакъа лаьцар 36 проектнии Іилма-тохкамеи институто, 46 гІишлошъеча, монтажни, кхыча организаце.

...Массаза а Урала ганз оалаш хиннай Оренбуржье. Аьшка руда, никель, молибден, вольфрам, кобальт, мехкдаьтта, асбест, тух, яшма.. Тахан царна ІотІакхийттай газ а.

Борис БУКАРЕВ,
АПН корреспондент.

КОММУНИЗМА ДУХЬА — САГА ДУХЬА

МОСКВА. Политически литература издательствос арахийцад «КПСС идеологически балха актуальни дешаш» яха КПСС ЦК Генеральни секретара, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела новкъоста Л. И. Брежнева книжка. Шин томах латтача сборнико чулоац вай социалистически Даьхен исторе къаьстта моттиг дIалоацаш йола 1964 шера денз 1978 шерага кхаччалца йола юкъ. Из я парте XXIII, XXIV, XXV съездаша тIанийяь Iалаьмате йоккха социально-политически программаш кхоачашъяра советски халкъо низ ца кхобеш къахьийга юкъ.

Новкъоста Л. И. Брежнева докладаш тIа, къамаьлаш тIа, выступленеш тIа, статьяш тIа, приветствеш тIа массе а оагIорахьара хьахьекхаб парте идеологически болх, сийрдадаьхад идейни тешаш хилар, советски наьха лакха гражданственность, цар къахьегамцара коммунистически гIулакхаш хьахилара, эффективности балха дикали лакхъяра болча къовсама. кадрай политика, массови информацен пропагандан средстваш, общественни организацешта кулгалдара дешаш.

Сборника тIа кIоарга анализ яьй хIанзарча хьалашкарча идеологически къовсама башхалонашта, чIоагIа а хоадамболаш я хIама тох дунеи халкъашта юкъера кхохкам мелбаларах социализмана Iуьттараш яра пайда эпа гIертача империализма апологеташта.

Книжка тIа белгалдоах балха ленински стиль коммунистически кхетам балара гIулакха, нахаца беча балха толама лоархIаме хьал хилар.

Сборника юкъедахад «ЗIамига латтен» «Юхадийндалари» яха Л. И. Брежнева балхаш.

Книжка кепатехад «Красный пролетарий» яхача типографе.

СУРТАШ ТIА: «КПСС идеологически балха актуальни дешаш» яха новкъоста Л. И. Брежнева шин томах латта сборник.

Болхлой Александра Ягнееван Нина Илларионован «Красный пролетарий» яхача типографе кийчача продукце цехе.

В. ЗАМАРАЕВА сурт.
ТАСС фотохроника.

МАССАНЕ А ДАР — ЦХЬА ДЕКХАР

КПСС ЦК июльски Пленумо дог айдаь хьинаре къахьегаш я промышленни а юртбоахама а предприятей коллективаш.

ИттлагIча пятилетка кхоалагIча шерара ялат Iалаьмате лика хьийкъад. Ахархошта моттел, вайна массанена а боккха кхаъ ба из. Цудухьа вайх хIаравар декхарийла ва ахархошта могаш дола гIоновкъостал де. Цу гIулакха культура министерствос ший долаш дола культурни низаш гулдаь дика тоабаь дIахьу ахархой культурни хьашташ кхоачашдара болх. 1978 шерара ялат чуэцача культболхлоша кхоачашъе езача мероприятей планаш я массайолча районашка дIаяхийта. КПСС XXV съезден, июльски Пленумеи решенеш кхоачашъяра юртарча культурносердалон учрежденешта практически а методически а гIоновкъостал дергдолаш йола комплексни бригадаш я министерствос вIашагIъехка.

24 июлера 3 августе кхаччалца «Ялат чуэцара — улари темпаш!», «КПСС ЦК июльски Пленума решенеш — вахаре!» яхача девизех кийчъяь агитпоезд хилар республика районашка яха. Агитпоезде дакъа лоацаш бар краеведчески изобразительни искусствайи музеяшкара болхлой. Царга яр дIахьокхаш «ИттлагIча пятилеткера Нохч - ГIалгIайчен юрта боахам» яхеи «Художник — нохчо П. Захаров» яхеи выставкаш. Серноводскерча СДК художественни самодеятельноста доакъашхой, Чехова цIерагIча республикански библиотека болхлойи лораши, торговле болхлой а бар цу агитпоезде дакъа лоацаш. Лелаш даьккхача итт дийнахьа агитпоезд хилар Назрановскии, Сунженскии, Надтеречнии, Шалинскии, Ведениски районашкарча кхай тIарча станашка.

Агитпоезда довкъашхоша йийшай 20 лекци, гойтад 38 концерт. 1200 сага культурни хьашташ кхоачашдаьд цар.

Уж тайпа агитпоездаш вIаштIехьъяьхай городерчеи районашкарчеи культура отделаша. «Знание» яхача обществa лектораш, библиотекараш, концертни бригадаш йолаш кIира кхозза арайоал Шалински района культура отдела агитпоезд. «Лоаццача ханеи доа ца деши чуэцаргда вай ялат» яхача девизах бу цу коллективо болх. Наьсарен района культура отдела агитпоезда программа хетаь я КПСС XXV съездеи, июльски Пленумеи. КПСС Нохч - ГIалгIай обкома пленумийн решенешта. ЛадувгIаш мел багIачар боккха безам тIабодаш ладувгI тIема а къахьегама а сийлен районни музея заведующе Мальсагов Тухана «Сийлахь-боккхача Дай-мехка тIем тIа дакъа лаьца наьсархой» яхача беседага. Дукха карточкаш, салташа тIем тIара ахийта письмош юкъедоаладеш ю Тухана ше еш йола беседа.

Каст-каста кхашкарча станашка хул Наурски, Грозненски, Надтеречни районашкарча культура отделий агитпоездаш. Царел совгIа хIара денна кхашкарча станашка, фермашка, гаьнна доахан доажадеча моттигашка, бригадашка, токашка, кхыча наха къахьегача моттигашка араювлаш, наьха культурни хьашташ кхоачашдеш лел автоклубаш. Дика кийчъяьча гойтара агитаце материалаща дукха тайп-тайпара культурно-массови мероприятеш ю. Цу даькъе республике эггара дикагIчарех цаI я Акаева Хамсата кулгалдеш йола Грозненски района культура отдела автоклуб.

Шалински районе болх беш я 10 агитбригада. 120 совгIа концерт оттадаьд цар ахархошта. Хьинаре къахьегаш, сакъердаме программаш йолаш я Автурера, Алироера, Октябрьскера, Чир-Юртара культура цIеной агитбригадаш. Гойтара агитацеца дика кийчъяь я цIе уголокаш, производственни участкаш, кхашкара станаш. Укхаза дукха я кхашкара балхаш мишта лел хьахьокхаш йола материалаш, социалистически яхьа бюллетенеш, къахьегама листокаш, «молнеш».

Наурски районе я 7 агитбригада 44-за кхашка баха хиннаб уж. 27 цIеча уголоке кердаьккхай цар гойтара агитаци, арахийцад 27 пенгазет.

86 концерт деннад Шелковской районерча бархI агитбригадо. Арахийцай 188 «Молни», кийчдаьд 77 лозунг. Шоай районерча къахьегамхой хьашташ Iалашдаьца Iеш Науре а Надтеречне а бахе концерташ луш хул уж.

Дика болх беш я Надтеречни, Советски, Сунженски районашкара агитбригадаш а.

Ялат чуэца кампани дIайолаелча денз республике вIашагIъелла ший болх дика лелабеш я 193 агитбригада.

Ялат чуэцача хана Iалаьмате хьинаре къахьег библиотекараша а. Библиотекашка кийчъяь я «КПСС ЦК июльски Пленума решенеш — вахаре!», «Вахара хьисап — советски», «Ленински машара политика» яха книжкай выставкаш. Цу даькъе дика болх беш я Урус-Мартановски районера Тангi-чу яхача юртара библиотека заведующи Баталова Аймани. ХIара шера ялат чуэцача кампане цу библиотеке вIашагIъехк дIанхьаи кхухьа книжкай выставкаш, хьаелл книжкаш дIадела пунткаш.

Къахьегамхой хьашташ кхоачашдеш культура учрежденеша лелабеш болча балха республика культура министерствос даим тIахьожам лоаттабу. ХIара района эшаш дола гIо-новкъостал де аьнна тIачIоагIбаь ба республикански культура учрежденей болхлой.

З. БОГАТЫРЕВА,
Нохч - ГIалгIай культура министерства инспектор.

А. Е. ПУЖЕЛЕВ

13 августа 85 шу долаш кхелхав 1919 шера денз КПСС член, персональни пенсионер Пужелев Александр Евстафьевич.

А. Е. Пужелева, граждански тIем тIа хьинаре дакъа лаьцачо, баьбар мугIарерча салтечунгара денз батальона политрукага, командирски курсий хьехархочунга кхаччалца бола никъ. Граждански тIом чакхбаьнначул тIехьагIа хиннав партийни боахамеи балха тIа. 1956 шера вяха а воагIаш салаIа вахар.

А. Е. Пужелев наьха гIулакхага дика хьожаши Iимерзеи новкъост вар, дерригача доакъошка болх бора шийна доккха декхар тIалаттилга кхетадеши партийни принципиальность йолаши.

Даьхено боккха мах бир А. Е. Пужелевна карагIдаьнарий, бархI медаль а енна.

Пужелев Александр Евстафьевичах йола сийрда уйла дуккхача шерашка яхаргья тха дегашка.

Новкъостий группа.

Л. Н. ТОЛСТОЙ ВАЬ 150 ШУ ДИЗАРГА

Лев Толстой — бераштa

«...Школа сона, из аз хьайиллача денз... дерригa вахар хилар», — яздаьд Лев Толстойя.

Гениальни писатель геттара дика педагог хиннав. Шийвахара эггара лоархIамегIдола декхар лийрхIад цо халкъ сердалонга даккхар. ДIалхача бIаьшерен 60-гIа шераш доладеннача хена ший имене — Ясни Поляне школа вIашагIъеллай цо, юртарча бераштa дешар хьийха ца Iеш «Ясная Поляна» яха педагогически журнал ара а доахаш.

Лев Толстойя кхоллама тIехьале Iалаьмате йоккха я: романаш, драмаш, повесташ, дувцараш, дневникаш, письмош, трактаташ, статьяш — политически, литературни, педагогически... ХIаьта цу жанрай дуккхача тайпацта юкъе — «Азбука», дий «Дешара дола эрсий книжкаш».

Уж книжкаш керттерча даькъе цунна вахар дика довзаш долча ахархой бераштa яздаь да. Урокашка берий сочиненеш хьахалара процесс зувш вагIаш, Толстойя дуккхаза дайнад берашка моллагIа бакъдоацар, дагалаьцар лоалуш ца хилар, цар деза лоархI дет тIара доагIар; нийса аьнна дош. Иштта язду ший дувцараш писатела а.

«Азбукей» «Дешара дола эрсий книжкаши» язде волавеннав Толстой дIаяхача бIаьшерен 70-гIа шераш доладеннача хана. Адамий знаней тайп-тайпарча областашкара материалаш хьагулъеш а, хьакъоастаеш а хьийга Iалаьмате дукха къа дар из. ТIаккха цо из материал арахоаккхар басне, фаьлга, лоаццача дувцара форме. ХIаьта хIара миниатюра чулоацар хоадамболлаш йола кхетам балара идея: адама хьаьнал, къахьегам, дика гIулакхаш, нийсхо езаш хилар, даьхенна тешаме хилар, цун историехи культурахи доккхал деш хилар, цун Iалам дукха дезар хестадар.

Толстойя берий литературагара эггара хьалха хьалехар цун чуловцам пайдане, сакъердаме хилар. Цо яздора, «Бераш Iехалургда форма даькъе, амма чулоацама из дулургдац. Бокъонца бола чулоацам, художественни е хьехамера, вайчул дуккха а чIоагIагIа дIабех бераша».

КхувшбоагIача книжкаш дешараштa ший «берий» произведенешка эмоциональни воздействи а еш. Толстойя ше «хьаькъалера мораль» оалаш хиннача, шоаш, шоай мукъехьа еча нравственни выводашка кхувл уж, хIаьта из геттара лоархIаме хеташ хиннад цунна бераштa долча книжкашта.

Боккха теркам тIабохийташ хиннаб сийлахь-воккхача писатела берий книжкай метта. Цунна хетачох, из «кхетабеши е наха бувцар санней хинна ца Iеш, дика а хила беза». ТIеххьардар укх тайпара доашх цо: «Сона бакъахьа хетараш кьахат ца ховшбарий. мужгийн массане а кхетадеш долеи дешаш дац, сона бакъахьа хетараш да дика, низбола дешаш, хIаьта сона бакъахва хетац хоаламболлаш доаца, кхетадеш доаца, образни доаца дешаш юкъекхувлар».

Цу дерригача дIадехарашка хьежжа да «Дешара дола эрсий книжкаш» дийе а. Материал дIанийсъяьй цар тIа берий ханашка хьежжа. Хьалхарча книжка сюжеташ геттара аттеи эггара замагIдараша а кхетадергдолаши да. Уж халкъа вахарера хьайийца да, керттерча даькъе бераштa дика довзача ахархой вахарера, цар турпалаш керттерча даькъе бераш шоаш да, цудухьа цар гIулакхаши уйлаши вай ханарча дешарашa дика кхетаеш я.

Тематически а жанрови а даькъе дукхагIа эргалонаш йолаш да шоллагIа книжка. ХIама довза ловраштa пайдане йола материал дикка шерагIа еннай цу тIа. КхоалагIчеи диълагIчеи книжкай тематика кхы а чолханегIа я. Цар тIа гулъяь произведенеш боарам бонкхагIа болаш я, мотт дукхагIа поэтически ба. Цар тIа авторо теркалду доккхагIолча бераштa тайп-тайпара йола изобразительни средстваш кхетае могаргхилар.

Бераштa дола литература, адамлен культура бокъонца йола маьхалеш къонача книжкаш дешарашка дIакхачийта могаргдолаш, «дерригa а хоза, лоаца, кхетадеш, хIаьта керттера дар — къаьга» йола хиланза яргйоаца метта средстваш лахар а уж тоаяр а мел бехктокхаме хеташ хиннад творчески гIулакхашка дилла долла хIама къердаш хинначa художника хьахьокхаш дола цхьаькха а тешал да Л. Н. Толстойя берий дувцараш.

Вера НИКОЛАЕВА.
(АПН).

АМУРСКИ ОБЛАСТЬ. Областа Госавтоинспекце керда даим а хургйола служба хьаьйй — фегара патруль. ГАИ технически средствашта вертолеташ тIакхетаро торо хилийтай автоинспекце сотрудникий къаьст-къаьстача таежни трассашта лоаттабу тIахьожам дилла а лоаттабеш хилийта. БАМ-а центральни участок Амурски областа территоре тIа гIолла чакхйоал. ГАИ сотрудникаша лаьрхIад фегарча потрулироване служба гIонца БАМ-а автоцаькъех авареш йоацача болама образец е.

СУРТА ТIА: БАМ-а Центральни участкера чурча гIулацхий линейни отдела наькъий-патрульни служба инспектор ЗIамагIйола сержант Татьяна Мищенко.

В. МАРИКОВСКЕИ
В. ХРИСТОФОРОВЕИ
сурт.
ТАСС фотохроника.

СПОРТ

ШАЬЛАХОЙ ТОЛАМ

Бераштa бокъонца дола цIей да «ТIоарска бургац» яхача къонача футболистий клуба приз яккхара яхьаш. Цу яхьашка дика толам баькхаб Ерригроссийски зональни яхьашка хьалхле яьккхачул тIехьагIа 10 — 11 шу даьннача футболисташтa юкъе г. Запорожье чакхйоаккхача финале ловза бокъо яьккхача къонача шаьлахоша. Царца цхьана кхоалагIча подгруппе ловзаш ба Запорожьера, Приморски краера Дальногорск яхача поселкера, Азербайджанера Али-Байрамлы, Молдавера Рыбницеи Узбекистанера Чирчики яхача городашкара цар нийсархой.

ДIадахача шоттa дийнахьа Шаьларча «Надеждас» счет 9:0 а йолаш эшаяьй Дальногорскера «Романтика» яха команда. Счет 0:0 а йолаш чакхдаьккхад цо «Хазар» яхача Али-Байрамлы городерча командаца хинна ловзар.

РЕСПУБЛИКА ЧЕМПИОНАТЕ

Чакхъяьннай Нохч - ГIалгIайче футболах хьалхле яккхара аргIанара тур.

ВIашагIкхетараш укх тайпара чакхдаьннад: «Старогрознефть» НГДУ — «ЧИВС» автобаза — 1:1, «Луч» — «Грозгипронефтехим» — 1:3. «Спартак» — «Вайнах» — 1:0, «Пригородный» совхоз — «Первое мая» колхоз — 5:0.

ЯИГА АТЛЕТИКА

Грозне хилар яйгача атлетиках городе хьалхле яккхара яхьаш.

100 метр дистанце кхалиашка юкъе белгалъяьнна «Трудовые резервы» ДСО шийна хинна Кириченко Людмила, хIаьта маьа юкъе цу дистанцеш хьалхара моттиг яьккхар спартаковца Грабельников Александр.

Лора хьехамаш

ЛОРАЛЕ БОТУЛИЗМАХ

ТIеххьарча шерашка вай мехка тIа-тIа шерагIа дарждаш латт бaьцадaараштa, сома, грибаштa бахача наха цIагIарча хьалашка консервировани елга.

Цунца цхьана харцахьа кийч а яь цIагIа лоаттаьча консерваех ботулизм кхета тарлу. Ботулизм кхачах доала дохьаж да. Из доалача кхачах беттабенна нах, хаьннахьа царна медицински дарба ца дича, леш моттигаш а нийсъялла йиш я.

Цу лазара белгалочаш дукхагIча хана телха бола кхача биаь баьнначул тIехьагIа 12 — 24 сахьат даьлча гучаювла йолалу. Цамогаш хиннача сага дегI дIадоал, корта бIогора а ухаш лаза болалу, бIаргашта хIама во гу. Цул тIехьагIа мотт соц, халла мара къург булац. Цхьаболча унахой дог керчаду, че лазайоал. Уж белгалонаш гучаювла йолаелча сихха лор веха веза. Иштта моттиг нийсъелча лор тIакхаччалца ше теммаш чоаца кхачеи ше хьалIетадаьри дIакхосса йиш яц. хIана аьлча цар лазар сихагIа къоастаден кхыбола дезалхой цунах лорабеи гIо дергда.

Массехк дош ала доагIа цIагIа консерваш кийчъяра технологех лаьца. Цу гIулакха лаьрхIа бола соми баьцадaараши чIоагIа а эттIанза а долаш, кхыметтел кIезига а тIехь вар тесса доацаш хила деза. ХIара сом е баьцадаар банка чу доллалехьа дикка хи чу цIена дилла деза, царех боахкача хотташца йолаш хила тарлу ботулинуса спораш дIаяхара. Баьцадaарех консерваш еча ханна берхIах уксус тоха деза, хIана аьлча мистача средас ботулинуса палочка дегIаахара духьале ю.

Иштта кIедж яьккха хий тIаухийташ цIенъе еза банкаш а цар ногIараш а.

Укх тIеххьарча хана къаьстта теркам тIаозаш хIама да цIагIарча хьалашка консервировани яь грибаш даарах ботулизм хилар. Грибаех ши кхерам боал: ботулизмни кхачан пайдан доацарех доала дохьажи. Грибай кортилгаш хайра хIама эшшаш лаьттах IотеIа доахкандаь уж кIалхара хотташ боахкаш хул. ХIаьта Къилбаседа Кавказа лаьттах ботулинуса спораш йоахк. Грибаш цIена дилла геттара хала хилар теркалдича бакъахьа да цIагIа царна консервировани ца йича.

ЦIагIарча хьалашка консерваш кийчъяра бокъонаш цIенхаштта кхоачашъярца мара дIабаккха йиш яц ботулизм хилара кхерам.

В. БЕЗНОСЮК,
республикански санэпидстанце кхачан гигиена отделене заведующи.

Редактор Т. А. ТЕБОЕВ.

№ 6 ЙОЛЧА ГРОЗНЕНСКИ ГОРОДСКОЙ ТЕХНИЧЕСКИ УЧИЛИЩЕ 1978 — 1979 ДЕШАРА ШЕРА ДЕША ХЬЕХ

Училище кийчбу ер профессеш йола специалисташ: кхачан товарий продавецаш, промышленни товарий продавецаш, контролераш-кассираш, общественни кхачан повараш, кондитераш, операторaш, кога гIирса тIатохачоа лобоахараш.

Школаш йистеяьха хьамсара новкъостий, дувла тхо долча деша, Iомае халкъа боахама эшаш йола говзалаш!

Деша дIаэцара условеш:

Повараш — 10 класс яьккхараш, дешара ха 2 шу.

Промтоварий продавецаш — 10 класс яьккхараш, дешара ха 1 шу.

Кхачан товарий продавецаш — 10 класс яьккхараш, дешара ха 1 шу.

Контролераш-кассираш — 10 класс яьккхараш, дешара ха 1 шу.

Сберегательни кассашта бола операторaш — дешара ха 1 шу.

Кога гIирса лобоахараш — дешара ха 1 шу.

Деша воагIачунга хила деза:

Аттестат е дийша хилара тешал (подлинник)

Школера еlна характеристика.

Диъ фотокарточка (3 х 4).

Паспорт.

Продавеций группашка дIаэц сецца городе бахаш бола нах.

Училище дIачуийцараштa 30 сом стипенди тел.

Училище болх беш я кружокаш: спортивни, хоровой, инструментально-вокальни.

Училище дIачуэцаш экзаменаш яла езац.

Училища чакхъяьккхачул тIехьагIа дешархой балха дIахьежабу г. Грозерча предприятешка а республикан арахьа а.

ДУВЛА ТХО ДОЛЧА ДЕША!

Училища адрес: г. Грозный, 37, Киевски ул., 45. Училище воагIар ва веза № 1 йолча троллейбусаца «Спокойная» яхача из соцача кхаччалца.

Телефон: 3-58-27.

ТЕЛЕВИДЕНИ

19 АВГУСТ.
I ПРОГРАММА

8.00 — «Ха». Информационни программа. 8.35 — Iуйранара гимнастика. 8.55 — Дулево яхача города берий хореографически ансамбла концерт. 9.20 — «Шоана, дай-поалой!» 9.50 — «Къоал». Телевизиони дукхасерийни спектакль. Автор — Л. Н. Толстой. 3-гIа дакъа. 11.20 — Музыкальни программа. [illegible] гах тара дола дуне» яха телевизиони музыкальни фильм. 16.15 — «Советски Союз доазол арахьарча хьаьший бIаргашца». 16.30 — Мультипликациони фильмай программа. 17.00 — «БIаргагушдар — теша хала дар». 18.00 — Кердадараш. 18.15 — «Илли—78». 18.45 — «Апрела ши ди» яхача телевизиони документальни фильма премьера. Революцех йола репортаж. Автор — Ф. Сейфуль-Мулюков. 19.45 — [illegible]

II ПРОГРАММА

11.25 — «Маймалий гIайре» яха Iилман-популярни фильм. 11.30 — [illegible] керддараш. 19.45 — А. Лядов. «Тамашийна Iам». 19.55 — «Полет дIахо хьош я» яхача телевизиони документальни фильма [illegible] К. Миллекера телевизиони музыкальни спектакль.

20 АВГУСТ.
I ПРОГРАММА.
ТАХАН ФЕЦАРЧА ФЛОТА ДИ.

8.00 — «Ха». Информационни программа. 8.35 — «Зарядка е дIаотта!» 9.00 — «СССР халкъий иллеши ашараши». 9.30 — «Гургал бетта сахьат». 10.00 — «Советски Союза гIулакх деш ва». 11.00 — Лоацаметражни телевизиони художественни фильмай программа. 12.00 — «Музыкальни киоск». 12.30 — «Юртара сахьат». КПСС ЦК июльски (1978 ш.) Пленума решенеш — вахаре! 13.30 — Театральни спектакль. Б. Шоу. «Пигмалион» яха СССР Паччахьалкхен академически ЗIамигача театра фильм-спектакль. 15.00 — «Дунеюкъера панорама». 16.00 — Тахан СССР Фецарча Флота Ди да. Къамаьл деш ва ТIема Фецарча Флота низий главнокомандующи, СССР оборона министра заместитель, авиаце керттера маршал, Советски Союза Турпал П. С. Кутахов. 16.15 — «Шун письмоех». Фецарча Флота Денна хетаяь музыкальни программа. 17.00 — «Кинопикъбара клуб». 18.00 — СССР футболах йола чемпионат. «Торпедо» — «Динамо» (Киев) «Торпедо» стадионера трансляци. Интервидени. Перерывах — [illegible]

[illegible] Куйбышевски авиационни института академически хора концерт. 9.25 — Телевизиони документальни фильмай программа. 10.00 — «Дийнача хIамай дунеи тIа». 11.00 — «Наькъашка гIолла дIа-са лелара кхерамэле». 11.30 — «Iуйранара почта» яха музыкальни программа. 12.00 — Музеяшкеи выставкашкеи залашкеи гIолла. 12.30 — Телетеатр хьаьший тIаэцаш да. Иде классически ашарийи халхарийи артисташ. 13.15 — «Орленок» яхача телестудера къонача корреспондентий СССР заслуженни летчикаца Советски Союза Турпалаца М. М. Громовца вIашагIкхетар. 14.10 — Тахан — СССР Фецарча Флота Ди. 14.40 — Грозненски авиапредприяте болхлошта лаьрхIа концерт. 15.25 — «Жимера мехкарий!» 17.00 — «Герз дIадаккхар — хано дIадехар». 17.30 — Ленински преме лауреата СССР халкъа артистка М. Плисецкай творчески сайре. 19.00 — «УнахцIено». Iилман-популярни фильм. 19.45 — Ерригсоюзни радиои Центральни телевиденеи эрсий халкъа инструментий академически оркестра концерт. 20.15 — «Бийса даькъала хила шун, бераш!» 20.30 — «Саги закони». 21.00 — В. Моцарт. Концерт. 21.30 — «Барьер неизвестности» яха художественни фильм.

РАДИО

19 АВГУСТ.

6.30 — «Доакъараш мишта кийчдеш латт?» Советски района боахамашка гIолла яь радиорейд (нохчий меттала). 6.45 — Хоамаш. 6.55 — Ашараш. 7.10 — Республикански газетий обзор. 7.30 — Ашараш. 8.25 — «Къонал» яха радиовыпуск (эрсий меттала). 10.20 — «Л. Н. Толстойи вай мохки». Микрофона хьалхашка ва йоазонхо М. Сулаев (нохчий меттала). 13.00 — «Иллии къахьегами вIаши уллув долх» — передача (эрсий меттала). 13.40 — «КIаписхал» яха сатирически журнал (гIалгIай меттала). 14.30 — «Ичкере вIашагIкхетар». Профессора В. Виноградова очерк (эрсий меттала). 15.00 — Москва. 16.00 — «Хьона, Даьхе, салтечун дог!» (гIалгIай меттала). 18.30 — «Нохч-гIалгIай поэзи ашарашка» яхача циклацара передача (гIалгIай меттала).

Тахан республике гIоллеи Грозненеи хувцалуш морхаш хургья, лаьгIо догIа а делхаш. Къилбаседа - Малхбоалехьара секунда 10 — 15 метр сиха мух а хьекхаш, фегара температура республике 16—21 градуси Грозне 18—20 градуси йовхал йолаш ха хила тарлу.

Кхоанен ломмеи кхоаллеиаш а йолаш, наг-нагахьа екха а екхаш, цхьацхьолча моттигашка лаьгIо догIа а делхаш. Фегара температура бийсанна 10 — 15, деношка 16 — 22 градуси йовхал а йолаш ха тадде тарлу.

Метеостанци.

Шалински центральни райбольница кардиоревматологически кабинете медсестра йолаш болх беш я Величко Мария Семеновна. 15 шу совгIа ха я цо цига болх бу. Цу хана денз новкъосташта езаш, коллективо лоархIаш, шийна хьалхашка латта балха а общественни а декхараш хьинареи хьаьналеи кхоачашдеш хьайоагIа из.

— Цамогаш воле саг бера тара ва, — йоах Мария Семеновнас, — цудухьа бер мо боча хила веза из. Хоза дош ала деза, хьиста веза, дог урзаттаде деза. Цамогача сага тохаш дола кулг кIаьда хила деза. Цу гIулакхо новкъостал ду наьха могашал сихагIа тIаьра. [illegible]

ДИКАЧА НАХАХ

ЦУН ДЕГА БЕЗАМ

за хеташ тIаэцаргдолаши лекце темаех уж дикагIа кхетаргболаши из болх вIаш тIехьбаккха гIерташ дукха материалаш Iомаю цо, уж материалаш юва шоай балхаца, районерча наьха таханарча вахарца, наха юкъерча гIулакхаща.

Цо дикка гIо-новкъостал ду Мария Семеновначa кружока доакъашхой шийн пропагандистий балха безам тIаболаш юкъеоза. [illegible]

гирхой салаIара сайренаш.

Ше коммунист, пропагандист хилара тарра дикка къахьег Величкос парте а пачхьалкхен а лоархIаме документаш СССР а, РСФСР а, НГIАССР а керда Конституцеш шоай колектива доакъашхошта дикагIа а кIоаргагIа а йованйташ.

Хьинаре къахьегаш, общественни балха ший дега безами дега йовхали дIалуш хиларца КПСС Шалински районни комитета [illegible] дукха сийлен грамоташ я Мария Семеновнас. Цул совгIа, цуна еннай «СССР уназдIоно дохалро отличник» яха сийдола гIа.

М. ЭПЕНДИЕВ.

ТХА АДРЕС: 364051, г. Грозный, Ленина, 9 (3-гIа этаж). Телефонаш: редактора — 3-44-96; редактора зам. — 3-39-11; бехкхоахами секретара — 3-34-38; партийни вахарен культураи отделий — 3-61-46; промышленности отдела — 3-42-30; юрта боахама отдела — 3-42-28; письмой отдела — 2-50-71; бухгалтере — 2-54-30; корректорске — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364051, г. Грозный, ул. Ленина, 9 (3-й этаж). Телефоны: редактора — 3-44-96; редактора зам. — 3-39-11; ответственного секретаря — 3-34-38; отделов партийной жизни и культуры — 3-61-46; отдела промышленности — 3-42-30; отдела сельского хозяйства — 3-42-28; отдела писем — 3-74-66; бухгалтерии — 2-54-30; корректорской — 2-89-88.

Газет арадувл шинареи, ереи, шоаттеи деношка.

СФ05230. «Грозненски рабочий» издательства типографи, Маяковски, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 6055.